A detailed view of the marbled paper pattern on the left side of the book cover. The pattern consists of intricate, swirling, and feather-like shapes in shades of brown, teal, and cream, set against a dark background.

Urbánst
Naša
Vojsko

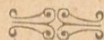
NAŠE VOJSKO,

JEHO ORGANISACE A ÚKOLY

≡ ZA MÍRU I VÁLKY. ≡

NAPSAL

JOS. FR. URBÁNEK.

V Telči.

Nakladem českého knihkupectví Emila Šolce.

Všechna práva vyhrazena autorovi.

Tiskem K. Šolce v Kutné Hoře.

ČESKÉ MLÁDEŽI

❖ ════════ V PAMĚT ════════ ❖
60. ROČNICE PANOVNÍ

JEHO APOŠTOLSKÉHO VELIČENSTVA
CÍSAŘE A KRÁLE

FRANTIŠKA JOSEFA PRVNÍHO

VĚNUJE

SPISOVATEL.

Silné vojsko — silná monarchie.

ÚVOD.

Branná moc. Aby stát ve světové soutěži uhájil a uplatnil své zájmy, potřebuje spořádaného, vyzbrojeného a vycvičeného vojska. Vyzbrojení a ke službě válečné způsobilí občané (branci) tvoří brannou moc státu. Branná moc je pozemní a námořní.

Branná soustava. Zásady dle nichž stát brance vybírá, vojsko své doplňuje a je pro válku cvičí, tvoří brannou soustavu čili branné zřízení. — Dle způsobu výběru a doplňování vojska rozeznáváme: verbování, kon-skripci a všeobecnou povinnost branceckou. Dle způsobu výcviku branců

rozeznáváme 2 soustavy: kmenovou (kádrovou) a miliční. Kmen čili kádr je vlastně »rámec« vojska, utvořený z důstojníků, poddůstojníků z povolání a z části branného mužstva, jež však po výcviku vystřídáno bývá mužstvem novým; za mobilisace povolávání jsou toliko do války, jinak konají občasná čili periodická cvičení ve zbrani.

Trídění branné moci provádí se dle schopností brancův a dle jejich výcviku. Pozemní i námořní moc složena je ze 3 částí (linií):

1. linie = vojsko stálé (činné) čili aktivní (polní, operační) armáda utvořena je z nejmladších a nejlépe vyvíjených brancův. Její úkol: Vypukne-li válka, postaviti se nepříteli co nejrychleji, v čas pokoje býti strážcem pořádku a zárukou bezpečnosti občanům. — Linie má opět »řadu« a »zálohu«. V řadě činně (aktivně) sloužící branci jsou jádrem ozbrojené moci; po řadové službě vstupují do zálohy

(reservy), t. j. odcházejí po svém obč. zaměstnání, ač stále musí býti připraveni, dle rozkazu vrátiti se opět do řady.

2. linie = zeměbrana (ve Francii »teritoriální armáda«, v Itálii »mobilní milice«) má vojsko stále sesilovati. Do zeměbrany patří buď vojáci již z řady trvale propuštění, nebo branci přímo k 2. linii odvedení. Zeměbrana nemá buď žádných neb jen slabé kmeny.

3. linie = domobrana (v Rusku »říšská obrana«, v Itálii »teritoriální milice«, ve Francii »záložní territ. armáda«) má podporovati řadové a zeměbranneké vojsko, rozpoutá-li se válka v zemi.

4. náhradní záloha, složená z branců méně zdatných a z mužů zákonem od služby řadové osvobozených, má za války doplňovati mezery stálého vojska a zeměbrany.

A.
ROZTŘÍDĚNÍ BRANNÉ MOCI
ŘÍŠSKÉ.

Branná moc:

1. c. a k. řadové (stálé, společné) vojsko,	} 1. linie;
2. c. a k. válečné námořnictvo (marina),	
3. c. k. (kr. uh.) zeměbrana (2. linie)	} aktivní, neaktivní, náhr. záloha;
4. c. k. (kr. uh.) domobrana (3. linie).	

V míru podřízeny jsou řadové v. i marina říšskému ministerstvu vojen-

ství (války), zeměbrany a domobrany ministerstvům zeměbraneckým. Mini-
stři zeměbrany (c. k., kr. uh.) jsou
však povinni podávati říš. min. voj.
přesné zprávy o stavu, vyzbrojení,
rozložení (dislokaci), o výcviku a kázni
zeměbrany.

Za války veškerá ozbrojená moc
podléhá rozkazům vrchního velitele,
jehož ustanovil císař.

Dle služebního pořadí jsou ve vo-
jiště:

1. gážisté (rozděl. ve 12 hodnost-
ních tříd, I.—XII.), kteří dostávají plat
neb adjutum;

2. zbrojné mužstvo (poddůstojníci
a prostí vojáci).

Gážisté dle druhu služby dělí se
na: důstojníky (= generálové, štábní a
vyšší důstojníci, jsou bojovníky), duchovní,
auditory, lékaře, účetní, úředníky
(roztříděné na množství skupin), gážisty
mimo pořadí.

Přehled.

Hodn.	Důstojníci	Duchovenstvo	Auditoři	Lékaři	Marina
I.	polní maršálek	—	—	—	—
II.	říš. min. války	—	—	—	—
III.	{ pol zbrojní generál jízdy	—	—	—	admirál
IV.	podmaršálek	—	—	—	místoadmirál
V.	generálmajor	apošt. polní vikář	generál- aud.	generálštáb. lékař	kontreadmirál
VI.	plukovník	polní konsist ředitel	pluk.-a.	vrchní št. lék. 1. tř.	řadolod kapit.
VII.	podplukovník	—	podpluk.-a.	vrch. š. 1. 2 tř.	fregatní kapit.
VIII.	major	{ 1. pol. kons. ta- jemník, pol. su- perior, farář atd.	major.-a.	štábní lékař	korvetní kapit.
IX.	{ setník rytmistr	{ 2. pol. kons. taj. kuráři a kaplani	setník.-a.	plukovní lék.	řadolod. poru- čík
X.	nadporučík	—	nadpor. .	nadlekař	řad. praporečik
XI.	poručík	—	—	assistent lék.	námoř. kadet

Dle úkolů válečných jsou ve vojště:

1. zbrojné zástupy (určené k boji);
2. ústavy (stálého voj., zeměbr., domobr.) k výrobě, dopravě a správě váleč. potřeb, jakož i k účelům vědeckým a vzdělávacím;
3. vyšší velitelstva a úřady (voj., zeměbr., domobr.) k vrchnímu řízení zástupův a ústavů. — Vyšším velitelstvím a úřadům přiděleny jsou »zvláštní štáby« (generální, zákopnický a j.), t. j. skupiny důstojníků, pečujících o službu vojenskou. Pro každé odvětví správy vojenské (zál. duchovní, zdravotní, zásobní, finanční atd.) jsou opět jiné skupiny důstoj. a úředníků, zaměstnaných v zástupech a ústavech, při vyšš. velitelstvích a úřadech.

1. Zástupy

dle rozmanitých úkolů válečných, dle druhu zbraně, výzbroje a výstroje roztríděny jsou prerozmanitě.

Dle druhu zbraně: vojsko pěší,

konné, dělostřelectvo a zástupy technické.

Dle výzbroje: pěchota, myslivci, tyrolští zemští střelci, dragoni, husaři, huláni, konní zemští střelci, polní dělostřelci, pevnostní dělostřelci, zákopnictvo, pluk železniční a telegrafní, zástupy zdravotnické a vozatajstvo.

Ve stálém vojsku čili v řadě zastoupeny jsou všechny zbraně i výzbroje, v zeměbranách a domobranách pouze zástupy pěší a konné.

Každý druh zbraně dělí se dále v určitý počet těles vojensky a administrativně samostatných. Tělesa poznačena jsou číslicemi od »1.« (nebo I.) počínajíc; jinak pojmenována bývají dle země, dle doplňovacího okresu neb kraje, u zeměbrany dle sídel štábních (na př.: Znojemský pěší pluk č. 99.; zeměbranecký pěší pluk Brno č. 14.). Pluky pěší a jezdecké u řady, tyrol. pluk myslivců, pluky sborového a pevnostního dělostřelectva mají mimo to jména »majitelů pluku« (na př.:

pěší pluk arciv. Karla Štěpána č. 8., husarský pluk hr. Radeckého č. 5.).

Velitel. Zástupy mají své velitele. Velitelem pluku bývá plukovník nebo podplukovník, velitelem praporu a divise podplukovník neb major, výjimkou plukovník neb setník.

Štáb. Každý velitel značnějšího zástupu má k ruce štáb. K štábu náleží: adjutant (pro službu válečnou), zászobník, lékařové, vrchní účetní; u pluků: velitelé oddílů (praporů, pluk. divisí) s adjutanty; u pl. dělostřel. druhý štábní důstojník; dále důstojníci doplňovacích okresů; auditor (toliko u většiny pěších pluků a u tyrol. myslivců); zvěrolékaři (u jízdy, pol. dělostřel. a vozataj.); z mužstva: hudebníci, plukovní a praporeční (divisní) trubači, puškař a j. v.

Komise. S platy zástupům určenými (pro důstoj. i mužstvo a na různá vydání) hospodaří »správní komise« (záležitosti hospodářsko-administrativní, v čele:

štábní důstojník) a »pokladniční komise« (spravuje hotovost pokladny).

Zástupy podřízené jsou taktická i administrativní tělesa nejmenší. U pěchoty a pevnost. dělostřelectva jsou to *setniny*, u jízdy a vozatajstva *škadrony*, u pol. dělostř. *batterie*. Velitelem bývá setník, výjimečně nižší důstojník.

Zásoby augmentační. Každý zástup jest opatřen pro případ války výstrojí (monturou), zbraněmi (armaturou), výzbrojí (nábojnice, torby) a polním náčiním (chlebový pytlík, polní láhev, mísky a nádoby kuchyňské, svítilny, obvazy, polní rýčky, náradí zákopnické atd. atd.). V míru veškeré zásoby válečné jsou uloženy ve skladištích.

Vozatajstvo (= train). Zásoby různé, střelivo, zavazadla a část potravin i jatečný dobytek nutno ve válce voziti za vojskem. Úkol ten připadá vozatajstvu, které pečuje o dopravu

pomocí souvozí (v hornatých krajinách též soumaří) a koňstva, vyžadujíc zhusta (i v míru) příprěží občanských. — Každý zástup má vlastní vozatajstvo a toto opět 5 druhů vozů: pro potraviny, pro nářadí, pro rekvisity, pro zavazadla a vozy záložní (reservní). — Train je dvojí: a) *bojovní* (musí denně bezprostředně po boji nebo pochodu vyhledati svůj zástup; má vozy markytánské, proviantní, s nářadím, pak koňstvo záložní); b) *zavazadlový* (= ostatní vozy s koňstvem a personálem trainu; sleduje proud svého vojska v určité vzdálenosti a dle možnosti se má s ním denně neb aspoň po málo dnech setkávati). — Velitelem trainu, pokud pohromadě pochoduje, je »důstojník zásobník«, a jednotlivé oddíly jeho (bojovní a zavazadlový) řídí poddůstojníci.

Armádní tělesa. Dva nebo více zástupů téže zbraně tvoří *brigádu* (pěchoty, jízdy nebo dělostř.), ze 2 brigád pěchoty neb jízdy složena je *divise*

(pěchoty neb jízdy). Ve válce přiděleny bývají divisi ještě oddíly z jiných zbraní a záložní ústavy (12). Dvě neb tři divise pěchoty (kromě oddílů dělostřelectva a techn. zástupů, po případě též jízdy, jakož i záložních ústavů) tvoří *sbor*. Několik sborů nebo divisí s náležitými ústavy (za války) jest *armáda*.

2. Ústavy

jsou instituce vojenské, k tomu určené, by buď pro vojsko potřeby válečné vyráběly a jemu dodávaly a je opatrovaly, — neb aby vědeckými či podobnými jinými pracemi ozbrojenou moc zvelebovaly.

Kromě stálých ústavů jsou též »záložní úst.«, zřizované ponejvíc za mobilisace, které s válečnými zásobami všeho druhu sledují bojovnictvo v poli (zál. úst. dělostřelecké, zákopnické, polní zdravotnické, polní zásobní, voza-

tajské). — V míru jsou ústavy: voj. vzdělávací, voj. ústav zeměpisný, válečný archiv, zbrojovky, úst. voj. zdravot. a medikamentní, remontní komise odvodní a remontní skladiště, sklad. voj. zásob, voj. pokladny, monturní ústavy, dopravní, invalidovny a trestnice.

V čele každého ústavu je důstojník (nebo lékař, úředník) s titulem (právy i povinnostmi) »velitele«, »ředitele« nebo »přednosti«. Náčelníkům rozsáhlejších ústavů přidělení jsou pomocní orgánové (adjutanti, účetní a j.).

3. Vyšší velitelství, úřady a p.

Velitelství. V čelo každého armádního sboru je postaven generál; jím zastoupené velitelství (brigádní, divisijsní, sborové, armádní sluje »velitelstvím vyšším«.

K usnadnění řízení a k vydávání rozkazů má vyšší velitelství pomocné orgány (důstojníky, úředníky a j.),

jimž za války říkáme »hlavní stan armádní«, po případě »hlavní stan sborový«, u divisí »divisijsní štábní stan«, u brigád »štáb brigádní«. — Každý hlavní stan armádní má k správě věcí administrativních (zásobování, doplňování střeliva, služby zdravot. atd.) »hlavní (generální) velitelství armádní«, t. j. úřad s vyšším generálem (jako ředitelem) v čele. — Hlavní stan armádní s hl. velitelstvím armádním dohromady tvoří »velitelství armádní«.

K vrchnímu vedení několika armád, na témž dějišti válečném operujících, sestaveno je »vrchní velitelství armádní«, rozdělené v »hlavní stan operační« a v »hlavní velitelství etapní«.

Každý štábní a hlavní stan za války má k službě strážní a ordonanční menší oddíly pěchoty a jízdy = »oddělení štábní«. — Za míru armádních velitelství není; vyšší velitelství pak mají jen skrovný počet orgánův, označena jsouce názvy: »divisijsní štáb« (místo »divisijsní štábní stan«)

a »sborové velitelství« (místo »hlavní stan sborový«).

Úřady: a) ústřední = c. a k. říšské (v Uhrách »společné« zvané) ministerstvo války (pro zálež. vojska a váleč. námořnictva), c. k. ministerstvo zeměbrany (pro zář. zeměbr. a domobr.) a král. uher. ministerstvo honvédstva (pro zář. zeměbr. a domobr.);

b) jiné = teritoriální (vojskové, zeměbranecké, domobranecké); úřady (vojskové) stavební a místní (vojsk. a zeměbr.); doplňovací (vojsk., zeměbr., domobr.) a j. v.

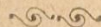
Zvláštní štáby: generální št. a zákopnický št. (obojí druh toliko ve vojsku stálém zastoupen). V širším smysle čítáme k nim též adjutanty (generální, poboční a osobní) a důstoj. ordonanční.

Odvětví správní ve vojsku a v zeměbranách: správa duchovní, soudnictví, zdravotnictví a zvěrolékařství, hospodářství, školství a j. v.

Soubor.

Souborem rozumíme počet osob a koňstva ve svazku veškeré moci ozbrojené nebo v její části se nalézající. Soubor zapsán je v knihách kmenných, pročež zove se též »s. kmenným«, a třídí se opět na »praesenční« (u zeměbran »aktivní«), »dovolenců«, »záložní« (u c. k. zeměbr. »neaktivní«) a »náhradní záložní«.

Soubor za míru a války: praesenční (aktivní) přesně je vymezen zástupům, ústavům, velitelstvím, zvláštním štábům a úřadům. Uvedení ozbrojené moci na míru válečnou nazýváme »mobilisací«; ta je buď »všeobecná« (týkající se veškeré ozbrojené moci) neb »částečná«. Opakem mobilisace jest »demobilisace« (= odzbrojení).

B.

BRANNÉ ZŘÍZENÍ.

založeno je v Cislajtánii na branných zákonech: 18¹¹/₄89, 18²⁵/₁₂93 (pro zeměbr.), 18⁶/₆86 (pro domobr.), 18¹⁰/₃96 (pro zeměbr. tyrol. a vorarlb.), 18¹³/₆80 (jednající o vojenských taxách, jejich fondu a o podporování rodin branců mobilisovaných), 18³¹/₅88 (o záložnicích a náhr. zálož.), 18²⁸/₆90 (o povolávání branců), 18¹⁰/₅94 (o hlášení se domobranců a j.); pro Bosnu a Hercegovinu je zatímní branný zákon 18²⁴/₁₀81. Prováděcí nařízení k těmto zákonům obsahují »branné předpisy«.

Branná povinnost

je všeobecná a musí ji každý mužský státní občan vykonávat osobně.

zastupování (vyjma Bosnu a Herceg.) není přípustno. Branci ke službě polní nepůsobilí za války mohou býti povoláni k jiným pracím válečným; jinak platí »vojenskou taxu« (v Bosně a Hercegovině nikoli).

Br. povinnost je dvojí: služební (ve vojsku, vál. námoř.) a domobranecká (pro brance, kteří nepatří ani k řadě neb marině, ani k zeměbraně). Povinnost služební počíná se 1. dnem ledna toho roku, kdy branec dovrší 21. rok věku, a trvá nepřetržitě 12 let:

1. ve vojsku:

- a) 3 léta v řadě (= činná = aktiv. služba) a 7 let v záloze;
- b) 10 let v náhradní záloze pro brance přímo zařazené. (Náhr. záložníci za míru voláni jsou k 8neděl. výcviku.)

2. v zeměbraně:

- a) 2 léta těm, kteří po činné službě v řadě do zeměbrany vřazeni byli, a to neaktivně;

b) 12 let pro brance přímo zařazené 2 léta (poddůstojníci 3 léta) činně, 10 let neaktivně;

c) pro náhradní záložníky zeměbr. přímo zařazené 12 let, 2 léta pro brance z náhr. zálohy vojskové sem přeložené. (Náhr. záložníci konají pouze 8nedělní výcvik.)

3. pro příslušníky zabravných zemí: 3 léta v řadě a 9 let v záloze.

4. ve váleč. námoř.: 4 léta v řadě, 5 let v záloze a 3 léta v mořeobraně.

Úlevy. Princip branné povinnosti nedá se v praxi přesně prováděti, pročť stát poskytuje občanům úlevy

1. z důvodů státních zájmů: úředníci a zřízenci pošt, telegrafů, železnic a ve službě námořní zaměstnaní za války mohou býti služby vojenské sprostěni se svolením panovníkovým.

2. z důvodů náboženských: duchovní a bohoslovci všech státem uznaných vyznání vřazeni jsou do náhr. zálohy; nejsou voláni k voj. výcviku. Duchovní za války mohou býti přidrženi k službě polní jako kněží.

3. z důvodů kulturních: professoři, učitelé a kandidáti učitel. zařazení jsou do náhr. zálohy (kandidáti až do ukončení studií).

4. z důvodů zemědělských: majitelé zděděných usedlostí (z nichž výtěžek stačuje k výživě 5členné rodiny), pokud jsou na statku usazeni a sami hospodaří, takže by nepřítomností jich majetek škodu vzal, náleží do náhr. zálohy.

5. z příčin rodinných: mužové, kteří musí starati se o výživu rodičů, staříků, tchána, tchýně neb nedospělých sourozenců, patří rovněž do náhr. zálohy.

Prodloužení služby nastupuje:

1. náhradou za vzdělání na státní útraty (plné neb částečné):

a) u chovanců voj. (zeměbr.) ústavů vzdělávacích za každý školní rok mimo praesenční povinnost opět rok (celkem nejvýše 10 let), za každý šk. rok státem s polovice placený $\frac{1}{2}$ roku (celkem nejvýše 7 let) činné služby. Chovanci na vlastní útraty, pokud vzdělání trvalo 4 neb více let, dosluhují činně toliko 1 rok. (Totéž platí o frekventantech vyššího zvěrolékařského kursu a o kursu koněznalců při vyš. šk. zvěrolékařské ve Vídni a v Budapešti.)

b) u elevů, přijatých k plukovní hudbě po dovršeném 14. roce věku, za každý rok cvičební 1 rok služby činné;

c) u plavčků neb učňů strojnických a hudebních na váleč. námoř. rovněž rok za rok v aktivitě.

2. z trestu:

a) u branců, kteří se hledí službě

vyhnouti buď útekem do ciziny nebo zúmyslným zmrzačením, o 2 léta činné služby více, z čehož plyne i prodloužení celé povinnosti brancecké. Uprchlíkům dobrovolně se hlásivším prodlužuje se činná služba jen o rok.

b) u sběhův, ti dosluhují zmařený čas a mimo to ještě dobu voj. soudem vyměřenou.

c) u vojínů v čase služby činné k vazbě víc než 3-měsíční odsouzených dosluha za dobu tím zmařenou.

3. dobrovolně u vojínů, kteří již vysloužili, ale přece setrvávají. Mužstvo a poddůstojníci tací = 15—20% předepsaného mužstva v zástupech. Poddůstojníci dostávají »služební premie«: šikovatel 35—45 K, četař 30—40 K, desátník 20—30 K měsíčně. Po 12leté službě [včetně 8 let poddůstojnických] mohou obdržeti certifikát, opravňující k službě u zeměpanských úradů.

Povinnost sloužiti v domobraně trvá od 1. ledna roku, kdy branec dovrší 19. rok věku, až do ukonč. 42. roku věku, tudíž 24 let. Domobranci tvoří 2 výzvy: k první náleží 19 mladších ročníků [od 19.—37. roku], k druhé 5 starších roč. [od 38.—42 r.].

Nestačuje-li náhradní záloha ve válce ku krytí mezer ve vojsku a v zeměbraně, nastupuje první výzva domobrany. Z domobranců, kteří branně sloužili a tudíž ve zbraní cvičeni jsou, utvoří se »domobranecké zástupy« (prapory, škadrony atd.). Vojsky nevyučení domobranci budou zaměstnáni »bez zbraně« [při opevnování, upravování cest a j.] a utvoří »domobranecké oddíly dělnické«.

Doplňování

1. vojska a mariny

děje se pomocí 108 [v zabr. zemích 4] »doplňovacích okresů« [50 rak., 47 uher.,

3 námořních]. Doplnovací okresy dělíme v odvodní [= z pravidla polit.] okresy. — V doplň. okrese je stálé okresní doplňovací velitelství, pojmenované dle úředního sídla a označené číslem pěšího pluku, na př.: okres. doplň. vel. č. 8. v Brně, okres. doplň. vel. č. 1. v Opavě. Velitelem je štábní důstojník, jemuž přiděleni jsou 2 důstojníci, 1 voj. lékař, 2—5 poddůstoj., 1—2 muži za ordonance. Velitel doplň. okr. je zároveň »velitelem kádru náhradního praporu«. — Několik doplňovacích okresů tvoří skupinu = obvod vojenský. Celá říše má 16 obvodů [9 rak., 6 uher.] = sborových velitelství a 1 vojenské velitelství [v Dalmacii]. V čele sborového obvodu je sborové velitelství [za války vojenské velitelství],

2. Doplnování zeměbrany

děje se v Cislajtánii pomocí 36 zeměbraneckých okresův a 2 doplň. okr. zemských střelců [v Uhrách 28]. Obvody

okresů zeměbranceckých vymezeny jsou se zřetelem k politickému a vojenskému rozdělení. Zeměbrancecké doplň. okresy rakouské rozděleny jsou v okrsky praporů, jichž počet určen je počtem praporů pěšího pluku. Mimo to okresy roztrženy jsou v tolik evidenčních okrsků [obvodních], kolik jest okresních hejtmanství.

Pro doplň. okres zřiz. je v sídle štábu zeměbrancecké velitelství doplňovacího okresu. Velitelem je štábní důstojník, jemu přiděleni jsou: 1 nadporučík a 2 poddůstojníci. Označení: číslo pluku a sídla, na př.: c. k. velitelství doplň. okresu zemských střelců č. I. v Innsbrucku. — Pomocným orgánem pro voj. zálež. evidenční je při každém okresním hejtmanství »evidenční úředník zeměbrany« [assistent XI. tř., oficiál X. tř.].

V každém územním obvodě voj. [vyjma Dalmacii] zřizeno je »zeměbr. divisijní velitelství [v Zadru »zeměbrancecké vel.«], podřízené sborovému

veliteli stálého vojska, který je tudíž i »velitelem zeměbrany«.

3. Doplňování domobrany

děje se pomocí domobranceckých okresů [= okresům zeměbranceckým], rozdělených v 3 [výjimečně ve 4] domobr. okrsky praporů. Pojmenování okresů: dle hlavních měst, na př.: »c. k. domobr. okres Celovec č. 4.«; »c. k. domobr. okres Innsbruck č. I.« atd. — Okresy mají svá domobr. velitelství, na př.: »c. k. domobr. velitelství, čís. 4. v Celovci«. Okrsky praporů mají též »expositury domobr.« — Okres. velitelem domobrany bude zvláště ustanovený štábní důstojník aneb zeměbr. velitel doplň. okresu. Velitelství = 2 setníci, 5—8 poddůstoj. a 2 muži pro ordonance. Expositura = 1 setník, 2—3 poddůstojníci a 1—2 pěšáci.

Odvod.

Povinnost odvodní trvá branci 3 léta. Počíná se 1. lednem roku, kdy mladík

dovršuje 21. rok věku, a končí $31/12$ 23. rokem věku. K odvodu povolány jsou ročně tři »třídy« [I. nejml., II. a III.]. Mužové narození od $1/1 - 31/12$ téhož roku tvoří třídu.

Seznamy rekrutů sestavené od farního, obecního a politického úřadu, mají býti vždy vyvěšeny v radnici v prosinci po 8 dní. [Obdobně platí to též o 19letých zeměbrancích.]

Losování branců I. třídy je veřejné, a předsevzato bývá několik dní před odvodem u politického úřadu. Číslo losu, pro všechny třídy potom platné, je pro občany velmi důležité, neboť dle výše čísla [nikoli dle zdatnosti tělesné!] třídění jsou rekruti v »brance« [pro řadu nebo zeměbranu] a v »náhradní záložníky«.

Složení komise odvodní:

1. civilisté:
 - a) c. k. okr. hejtman [v samospráv. městech starosta] neb jeho náměstek jako zástupce polit. úřadu;

- b) úředník polit. úř. okresního;
- c) okresní nebo městský lékař;
- d) 2 členové okres. nebo obec. zastupitelstva;

2. příslušníci vojska [váleč. námoř.]:

- a) velitel doplň. okresu jako zástupce vojska;
- b) důstojník doplňovacího okresu;
- c) pluk. lékař neb nadlékař [námořní lékař];

3. příslušníci zeměbrany:

- a) velitel zeměbr. doplň. okresu jako zást. zeměbr.;
- b) důstojník doplňovacího okresu;
- c) plukovní lékař nebo nadlékař.

Hlavní odvod [$1/3 - 30/4$] vykonává odvodní komise ambulanti [cestovní]. Pro odvod dodatečný z pravidla zřízeny jsou stálé komise v sídle doplňovacího okresu.

Podmínky odvodní: státní občanství, schopnost tělesná i duševní, výška pro vojsko a marinu 155 cm, pro

zeměbranu 153 cm. Dobrozdání léka-
řovo: »schopen«, »méně schopen«,
»nyní neschopen«, »k službě ve zbraní
neschopen«, »k žádné službě nescho-
pen«. — Třídění odvedených pro
jednotlivé zbraně následuje až po vý-
sledku hlavních odvodů [v červenci].

Kontingent branců

je počet nováčků, kteří ročně vstu-
pují do vojska: určen je výsledkem
odvodů a branným zákonem. Nynější
kontigent:

vojsko [s váleč. námoř.]	
(Rak. 59.211, Uhry 43.889)	103.100 mužů,
c. k. zeměbrana (bez Tyrol a Vorarlb.)	14.500 «
zemští střelci	550 «
kr. uh. honvédstvo	12.500 «
celkem	130.650 mužů,

Dobrovolníci

vstupují na 3, po případě na 2 léta:

- a) do řady [váleč. námoř.]. Podmínky:
státní obč., nejméně 17 let, schop-

nost, minim. výška 155 cm. Neplno-
letí musí předložit průkaz o svo-
lení otcově [poručníkově], cizinci jsou
přijímáni se svolením Jeho Vel. a
za souhlasu své vlády. Dobrovol-
níci mají právo rozhodovati o volbě
zbraně;

- b) do zeměbrany. Podmínky: stát.
obč., odbytý odvod, min. výška
153 cm.

Jednoroční dobrovolníci.

Podmínky přijímací: absolv. gymnasia,
reálky neb ústavu jim rovnocenné-
ho, jinak přijímací zkouška před komisí
u sborového velitelství. O právo jed-
noroč. služby jest se hlásiti nejpo-
zději při hlavním odvodě. — Práva:
svobodná volba zástupu, odložení
činné služby až do 24. roku.

Zeměbranečtí dobrovolníci buď jsou
zařazeni při odvodu dle stáří a losu,
nebo hlásí se dobrovolně k zeměbraně.

Rok činné služby z pravidla vybytí jest na vlastní útraty. U jízdy a dělostřelectva požadují od dobrovolníka, by měl svého koně neb složil 480 K na hotovosti. Nemajetní dobrovolníci, již mohou předložiti vysvědčení s vyznamenáním neb s prospěchem velmi dobrým, a nemohou zaplatit 348 K, slouží na státní útraty [což u jízdy jest nepřipustno].

Jednoroční dobrovolníci sloužiti mohou

1. v řadě: po zkoušce důstojnické povýšení jsou za důstojníky (kadety) záložní. Byli-li prospěch zkoušky nedostatečný, musí zkoušenec sloužiti ještě 2. rok činně. V tom případě zkoušku opakovati dovoleno není;

2. medikové: slouží $\frac{1}{2}$ roku ve zbrani, po dosažení doktorského diplomu 2. půl roku činně jako assistenti-zástupníci lékařští při posádkových ne-

mocnicích. Po přeložení do zálohy stávají se assistenty;

3. farmaceuti: po dosažení diplomu [mag. far. slouží ve voj. lékárnách. Po přiměřené činné službě mohou [býti] jmenováni medikamentními aksesisty nebo med. praktikanty záložními;

5. zvěrolékaři: po dosažení diplomu zvěrolékařského slouží u jízdy, pol. dělostř. nebo vozatajstva, načež stávají se podzvěrolékaři nebo zvěrolékařskými praktikanty v záloze;

5. při voj. zástupech správních: na vlastní žádost přiděleni bývají [teprve po 8nedělním výcviku ve zbrani] zásobním skladištím nebo ředitelstvím zákopnickým, posléze stávají se zásob. [účetními stavitel.] příručími nebo praktikanty v záloze.

Vojenská taxa

jest daň, kterou platiti musí každý mužský občan státní, nebyl-li odveden

k vojsku pro neschopnost. Platí za léta službě branné vymezená a bývá pro každý rok zvláště vyměřována. Nejnižší taxa v Cislajtanií = 2 K, v Uhrách 6 K, nejvyšší 200 K ročně. — Roční výtěžek = 8 mill. korun [Rak. 26, Uhry 54]; z těch ukládány jsou ročně 4 mil. [Rak. 2,342.980 K, Uhry 1,657.070K] do fondu voj. tax pro zaopatř. voj. invalidů, vdov a sirotků po mužích, kteří zahynuli na polním tažení. Zbytek plyne do pokladny státní.

Síla ozbrojené moci.

Z kontingentu nováčků 103.100 mužů a z povinné 10leté služby plyne [po odčítání roč. 4% úbytku úmrtím, neschopností a p.] síla veškeré moci ozbrojené 864.000 mužů, z čehož za mobilisace odpadá asi 7—8% (nemocní, vězňové a j.), tak že se jeví úhrnná síla okrouhle 800.000 mužů.

P ř e h l e d .

	M u ž s t v o										Početúhrn.					
											v řadě	v záloze				
Vl. roce	103.100	103.100	.		
" 2. "	98.976	103.100	202.076	.		
" 3. "	95.017	98.976	103.100	297.093	.		
" 4. "	91.216	95.017	98.976	103.100	297.093	91.216		
" 5. "	87.567	91.216	95.017	98.976	103.100	297.093	178.783		
" 6. "	84.064	87.567	91.216	95.017	98.976	103.100	297.093	262.847		
" 7. "	80.701	84.064	87.567	91.216	95.017	98.976	103.100	297.093	343.548		
" 8. "	77.473	83.701	84.064	87.567	91.216	95.017	98.976	103.100	297.093	421.021		
" 9. "	74.374	77.473	80.701	84.064	87.567	91.216	95.017	98.976	103.100	.	.	.	297.093	495.395		
" 10. "	71.399	74.374	77.473	80.701	84.064	87.567	91.216	95.017	98.976	103.100	.	.	297.093	566.794		
roč. ník											863.887					
celkem											okrouhle:		864.000			
Vl. rok											566.794	297.093	1.	2.	3.	1.

Zeměbrana [po odrážce 8 0/0] za mobilisace jeví se takto:

c. k. zeměbrana . . . 164.000 mužů,
kr. uh. honvédstvo . . . 164.000 »

celkem 328.000 mužů.

Náhradní záloha má býti tak silna, aby za války úplně hraditi mohla úbytek bojovnictva. Ztráty lidských životů můžeme určití toliko přibližně dle dosavadních zkušeností. *) [V pol. tažení 1866 ztratila severní armáda 53.000 mužů = asi 19 0/0 všech ztrát, nemocmi nejspíš rovněž tolik.]*

O síle domobrany spolehlivých dat dosud nemáme.

Kontingent koňstva.

Ozbrojená moc potřebuje koní a soumarů, jež za míru a za částečné mobilisace opatřuje si prostě nákupem, za mobilisace všeobecné pak

* O ztrátách podrobně pojednáno ve spise Berndt-Urbánek: *Bilance moderních válek se zřetelem k říši rak.-uh.* Tamže úvahy o budoucí válce evropské.

nucenou koupí, t. j. všickni majitelé koní musí schopná zvířata přenechati státu proti náhradě.

Nákup čili odvod remont

za míru obstarávají stále »remontní komise odvodní«, jež koupené koně [remonty] dodávají zástupům a ústavům. Říšské min. voj. dává svolení plukům jízdy k přímé koupi remont zvláště dobrých. † — Remontní odvodní komise = vyšší štáb. důstojník jízdy [předsedící komise], vyšší důstojník a voj. zvěrolékař. Nynější komise [7] pro vojsko: čís. 1. v Budapešti, č. 2. v Szegedině, č. 3. ve Lvově, č. 4. v Řešově, č. 5. v Kaniži, č. 6. v Bilaku u Bystřice [v Sedmihradsku], č. 7. v Miškolci.

Podmínky: výška jezdeckého koně = 157—166 cm, tažného = 161—172 cm, soumara 148—153 cm; zvířata vesměs 5—7 letá. Průměrná cena, stanovená říš. minist. voj. = za koně jezdeckého, za tahouna pro vozataj.

nebo za soumara 500 K, za tahouna pro dělostř. 700 K. — Jelikož o 5leté dobré, zachovalé koňstvo bývá nouze, kupuje voj. správa koně již tříleté, odchovává je ve zvláštních remonturních ústavách [5], aby je po roce zástupům rozdělila.

Dozorem a správou remontovníctví pověřen jest generál »generální dozorce remontovníctví« sídlící ve Vídni, [= zároveň pomocným orgánem říš. min. voj.]; jemu přidělen je rytmistr za adjutanta.

C.

ORGANISACE VOJŠTĚ POZEMNÍHO.

I. Druhy zbraně.

Pěchota.

K pěchotě náleží

1. v řadě: c. a k. pěchota, c. a k. myslivci a c. a k. pěchota bosensko-hercegovská [pěchota a myslivci];
2. v zeměbranách: c. k. zeměbrancecká pěchota, kr. uh. honvédstvo pěší;
3. v domobranách: c. k. domobranecká pěchota, kr. uh. domobr. pěchota.

1. Pěchota řadová.

Roztřídění. C. a k. pěchota má 102 pluky [č. 1.—102.]. Pluk dělíme v plukovní štáb, ve 4 prapory po 4 setninách a v kádr náhr. praporu. Číslování polních praporů: č. 1.—4., pol. setnin: č. 1.—16.

C. a k. myslivce třídíme v tyrolské císařské a v polní. Tyrolští tvoří 4 pluky [č. 1.—4.]; pluk má plukovní štáb, 4 polní prapory [č. 1.—4.] po 4 pol. setninách [č. 1.—16.] a kádr náhr. praporu. — Polní myslivci tvoří 26 samostatných praporů [č. 1., 2., 4.—13., 16., 17., 19.—25., 28.—32.; prapory č. 3., 14., 15., 18., 26. a 27. proměněny 1892 a 1893 v prapory cís. mysl. tyrol.]. Prapor má svůj štáb, 4 polní setniny [č. 1.—4.] a kádr náhr. setniny.

Bos.-herceg. pěchota skládá se ze 4 pluků [č. 1.—4.] s týmž roztříděním jako u c. a k. pěších pluků. 19¹/₁₀03 zřízen prapor bos.-herceg. myslivců [štáb, 4 setniny, kádr náhr. setn.].

Dislokace. Pluky pěchoty, tyrol. myslivců cís. a prapory polních myslivců za míru z pravidla rozloženy bývají ve voj. územním obvodě, z něhož jsou doplňovány [dle možnosti v svém doplňovacím okrese]: takové dislokaci říkáme «teritoriální» [územní]. Dle potřeby však mohou býti pluky neb jednotlivé [i samostatně odřaděné] prapory umístěny mimo takové území [= dislokace exterritoriální]. — Augmentační zásoby [s vozatajským materiálem] uloženy jsou vždy ve stanici náhradního kádru [prapory, setniny]. — Zásadně jsou všechny 4 polní prapory pluku řaděny k téže brigádě a sborové divisi; některé prapory však mohou býti odděleny a připojeny k jiné sbor. divisi téhož neb i jiného sboru.

Prapory polních myslivců patří z pravidla k pěší brigádě [sborové divisi]. Za války některé prapory mohou býti přiděleny sborové divisi jízdy, jejíž úkolem jest odhaliti nepřitele [1—2 prapory k 1 divisi jízdy].

Velitelství. Velitelem pluku je plukovník, praporu plukovník nebo podplukovník neb major. — Náhradnímu kádru praporu velí samostatně štábní důstojník [je zároveň velitelem doplň. okr.] setniny setník.

Válečná míra setniny = nejvýše 250 mužů. V poli dělí se každá setnina obyčejně ve 4 čety. — Pro čety jsou určeni: 1 důstojník nebo kadet-zástupník [velitel čety], 1 četař, 3 desátníci [podmyslivci], 4—5 třídníků [závodčích]. — Setnina vyžaduje: 1 šikovatele [nadmyslivce] pro službu zbrojnou, 1 poddůstoj. účetního, trubače a bubeníky, zákopníky, nosiče raněných atd. — Za míru setnina má aspoň $\frac{1}{3}$ všeho mužstva a poddúst. = 4 důstoj. a 93 mužů. [zvýš. míra: 4 důst. a 129 m.]

Válečná míra praporu = 1000 mužů [bojovnictva 800—900 mužů]; pluk má 4 [neb 8] prapory, tudíž 4000 [neb 3000] mužů = 3200—2600 [neb 2400—2700] bojovníků.

Štáby:

plukovní [včetně štábů prapor.] u pěch. a mysl. = 21 důst., 74 m., 10 koní;
 plukovní [včetně praporek] u pěch. bos.-herceg. = 22 důst., 81 m., 10 koní;
 praporu polních myslivců = 7 důst., 11 mužů, 2 koně;
 praporu náhr. kádrů = 5 důst., 13 mužů, 0 koně.

Síla zástupů pěších za míru:

a to		důstoj.	mužstva	erár. koní
pluku pěchoty	bez	85	1562	10
	s	92	1586	10
pluku cis. myslivců tyrol.	bez	85	1562	10
	s	98	1594	10
pluku bos.-herc.	bez	86	1569	10
	s	93	1594	10
praporu poln. mysl.	bez	23	383	2
	s	25	391	2

Doplňování sboru důstojnického: dorostem z voj. akademií a 7 kadetních škol, výjimečně přeložením důstojníků záložních do činné služby. — *Doplňování* mužstva děje se nováčky a náhradními záložníky. [55 pluků pěších doplňuje Cislajtanie, 47 Uhry.] Myslivecké prapory doplňovají jest muži zbraně střelné znalými [střelci, lesníci a p.]; požaduje se mrštnost, bystrý zrak, nejv. míra 1·73 m.

Výzbroj. Hlavní zbraní pěších zástupův je 8mm opakovačka s bodákem. Důstojníci opatření jsou šavlemi a revolvery. Opakovačky nemají: kadet-zást., šikovatel, trubači plukovní a praporeční na koních [= mají důstoj. šavli a revolver], účetní poddůstoj. a hudebníci, [mají šavli pěchotní], bubeníci a nosiči raněných [mají zákopnickou šavli], jízdni mužstvo [= zákopnickou šavli a opak. karabinu bez bodáku] cyklisté [= bodák a revolver], sluhové vojenští [= beze zbraně]. Mimo to mají pěšáci technickou výzbroj, především polní rýčky. V každé

setnině jsou 4 muži zákopníky, opatření nástroji k polnímu opevnování. V poli spojeni jsou zákopníci pluku v »zákopnický oddíl pluku« [velitelem je nižší důstojník plukovního štábu]. — K službě zdravotnické vycvičení jsou v každé setnině 4 muži = nosiči raněných; 4 nosiči tvoří hlídku, hlídky spojeny jsou v oddíly [= velitelem u každého praporu poddůstojník, u každého pluku šikovatel] Lékaři u praporu přiděleni jsou 2 vojáci obvazkáři.

Střelivo. Každý pěšák nosí v poli 120 nábojů [patron], poddůstoj. a zákopníci po 40 patr. v nábojnicích. — Náboje váží 3·58 kg. Zatížení pěšáka = 28·25 kg [s pol. rýčkem], 28·47 kg [s nádobím k vaření] neb 29·43 kg; z toho připadá na oděv 6·93 kg, na výzbroj se střelivem 8·65 kg, ostatek na zavazadla [včetně stanu = 0·98 kg]. — Spotřebované náboje nahrazují se ze 4 dvojsprežních muničních vozů setniny, přidaných každé-

mu praporu. Vůz má 9450 patron [v 7 bednách po 1350 kusech], t. j. 40 nábojů pro 1 pušku. Poddůstoj. s revolverem má 30, jízdní mužstvo po 20 nábojích.

Dozor nad pěchotou a myslivci vykonává »generální dozorce pěchoty«. [Prvým dozorcem byl J. c. a k. Vys. kor. princ arcivévoda Rudolf.]

2. Pěchota zeměbranecká:

36 pluků a 2 pluky zemských střelců. Pluk složen je ze štábu, ze 3 [pluk č. 23. v Zadru ze 4] polních praporů po 4 polních setninách a z náhr. kádrů praporu. — Označení: Pluky mají jména dle sídel štábu, pěchota má čísla 1.—36., střelci I. a II., na př.: »c. k. zeměbranecký pěší pluk Brno č. 14.«, »c. k. pluk zemských střelců Innsbruck č. I.«. Polní prapory v pluku jsou číslovány 1.—3. [po případě i 4.], setniny 1.—12. [po příp. i 16.].

Dislokace. Pluky sídlí ve svých

doplň. okresích, náhr. kádr praporu vždy v sídle plukovního štábu. — Augm. zásoby [i s vozataj. materiálem] uloženy jsou ve stanicích, kde nalézají se nejméně 2 prapory. — Za míru zástupy zeměbranecké mají obdobné formace [brigády a divise] jako pěchota řadová.

Velení a služební poměry = celkem jako u pěchoty řadové.

Síla. Za míru má setnina: 1 setníka [= velitelem], 3 důstoj., 1 kadeta-zást. [jediný v celém praporu], 1 šikovatele [nadmysl.], 1 účet. poddůstoj., 2 četaře, 4 desátníky [podmysl.], 4 třídníky, 40 pěšáků [zem. střelců], 1 bubeník nebo trubače [2 pro prapor], 4 důstoj. sluhy; celkem 4¹ důstoj., 58 mužů.

Štáb pluku o 3 praporech: 1 plukovník [= velitelem pluku], 3 štáb. důst. [= veliteli praporů], 1 setník pro zvláštní úkoly, 1 důstoj. jako pluk. adjutant, 1 důstoj. zákopn. a 1 důstoj.-zásob., 3 důstoj. [adjutantů praporů], 1 důstoj.

pro skladiště, 3 pluk. lékaři nebo nadlékaři, 2 účetní, 3 okresní šikovatelé [nadmysl.], 2 štábní závodčí, 1 šikovatel [nadmysl.] a 1 četař pomocník, 2 šikovatelé [nadmysl.] a 2 desátníci [podmysl.] k účetnickým pracím, 1 pluk. trubač konný, 3 trubači praporů [na koních], 1 bubeník praporu, 1 šikovatel zbrojný [nadmysl.], 1 četař, 1 desátník [podmysl.] a 3 pěšáci [zem. střelci] pro službu zdravot., 3 puškaři, 17 důstoj. sluhů, 5 hlídačů koní, 8 erár. koní jezdeckých; celkem = 16 důstoj., 47 mužů, 8 koní. K tomu u každého pluku tolik úředníkův evidenčních, kolik okres. hejtmanství zastoupeno je v obvodu doplňovacího okresu.

Náhr. kádr praporu je složen z velitelství doplň. okresu a z oddílu: 1 setník [= velitelem], 3 účet. poddůstoj., 1 desátník [podmysl.], 4 pěšáci, 3 důstoj. sluhové a 1 hlídač koní; celkem = 3 důstoj. a 14 mužů.

Pluk o 3 praporech [s náhr. kádrem praporu] úhrnem: 68 důstoj., 748 mužů.

8 erár. koní. — Důstojnictvo aktivní je doplňováno hlavně z Tereziánské akademie vojenské, pak kadety z kadetních škol zeměbr. a aktiv. důstojníky z řadového vojska, kteří se dobrovolně přihlásili.

Výzbroj je v celku jako u pěchoty řadové.

3. Pěchota domobranecká.

Z 38 domobraneckých okresů sestaví se »vybrané« [z nejmladších ročníků] a »územní« [z tříd ostatních] prapory, jichž označení bude míti jméno a číslo okresu [v okrese opět čísla 1., 2., 3. atd.], na př. »c. k. domobr. vybraný prapor Stanislava č. 2/20«, »c. k. domobr. územní prapor Bělák č. 3/27« a p. — Vybraný prapor skládá se ze štábu, 4 polních setnin a z 1 náhr. setniny. Územní prapor je sestaven dle zásady soudního a politického rozdělení a skládá se ze štábu a ze 3—6 polních setnin po 3—6 četách. Prapory [3—5] mohou být

administrativně sjednoceny v »domobr. brigádu«.

Domobr. prapor je tělesem samostatným, jemu velí štábní důstojník. Podřízeným oddílům velí [jako v řadě a zeměbraně] setníci.

Síla. Vybraný prapor = jako prapor zeměbrany. — Síla praporu územního je podmíněna počtem domobr. povinníků, sestavených v čety a setniny dle okresů. Polní setnina 150—360 mužů, četa 50—60 mužů. Prapor i se štábem = 500—1200 mužů.

Výzbroj a vozatajstvo = jako u pěchoty zeměbranecké.

Stejnokroj. Vybrané prapory mají stejnokroj vojenský. Ostatní zástupy mají civilní oblek a černožlutý pásek s číslem praporu na paži.

Jezdectvo.

K jezdectvu náleží

1. v řadě: c. a k. jízda;

2. v zeměbr.: c. k. zeměbranecká jízda, kr. uh. honvédská jízda;

3. v domobr.: případně zřízená »c. k. oddělení domobr. jízdy« a »kr. uh. domobr. jízdy«.

1. Řadová jízda

skládá se ze 42 pluků: 15 dragounských [č. 1.—15.], 16 husarských [č. 1.—16.] a 11 hulánských [č. 1.—8. a 11.—13.]. Pluk dělí se [za míru] v plukovní štáb, 2 divise [č. 1. a 2.] po 3 polních škadronách [č. 1.—6.], 1 četou zákopnickou, 1 telegrafní hlídku a 1 náhradní kádr. Z plukův utvořeny jsou brigády jízdy, z části též sborové divise jízdy.

Velitelství. Pluku velí plukovník, divisi štábní důstojník, škadroně a náhr. kádru rytmistr 1. třídy. Četě zákopnické velí důstojník nebo rytmistr 2. třídy, podřízený přímo veliteli pluku.

Síla škadrony polní = 166 mužů [+ 5 důstoj.] a 149 erár. koní [+ 7 důstoj.]; zákop. četa = 1 důstoj., 27 m., 27 k.; telegraf. hlídka = 4 četaři, 4 ordonance, 8 koní. — *Divise* [štáb + 3 škadrony] = 17 důstoj., 500 m., 470 k. — *Pluk* [štáby, 6 škad. a zákopn. četa] = 40 důstoj., 1000 m., 960 koní.

Výzbroj: opak. karabina M. 95 [vojáci, závodčí, desátníci = v každé četě 1, vojín u povozů] po 50 nábojích, revolver [30 nábojů] a palaš.

Dozor k jezdeckvu náleží vyššímu generálu [= generální dozorce jezdeckva], který zároveň je pomocným orgánem říš. ministerstva vojenství.

2. Zeměbranecká jízda.

6 pluků hulánů [č. 1.—6.] a tyrol. jízdních a dalmatských zem. střelců. Pluk dělí se v pluk. štáb s telegrafní hlídkou a kádrem zákopnické čety,

2 divisní štáby [č. 1. a 2.], 6 polních škadron [1.—6.] a náhr. kádr. — Tyrolští zemští střelci dělí se v divisní štáb s telegraf. hlídkou, 2 polní škadrony [č. 1. a 2.] a náhr. kádr; dalmatští zemští střelci tvoří 1 polní škadronu.

Dislokace. Zástupy mají stálá sídla a nejsou tříděny v brigády; místo brigádníka je »dozorce zeměbranecké jízdy«.

Síla. Škadrona = 65 jezdců, 60 erár. koní [20 remont]. Štáby ustanoveny jsou podobně jako u jízdy řadové.

Výzbroj = jako u jízdy řadové.

3. Domobranecká jízda.

V domobraně dle možnosti mohou býti zřízeny oddíly domobr. jízdy v jednotlivých okresích domobraneckých. V zemích koruny uherské [za války] = 30 škadron husarův a náhradní půlškadrony, 3 škadrony utvoří domobraneckou divisi husarů.

	kabátec hulánka atíla	spodky do bot	výložky knoflíky	u mužstva pokryt hlavy obyčejný	parádní
Dragouni	† světle modrý	mořenově červené	† různé †† ploché hladké žluté nebo bílé		přilba
Huláni	†† světle modrá		† moř. červ. †† vypouklé bílé nebo žluté	červená čapka	čapka (růz. barvy) s žin. choch. (na orlu číslo pluku)
Husaři	††† světle modrá nebo temně modrá	moř. červ. s čer. nožlutým šněrováním	† jako atíla †† olivy žluté nebo bílé		čáka (růz. barvy) s čer. žin. choch. (na orlu čís. pl.)
Zeměbr. huláni	†† světle modrá	moř. červené	† moř. červ. †† bílé s číslem pluku		moř. červ. čapka s žin. choch., bílé lemov. (na orlu čís. pl.)
Tyrol. střelci	† štikošedý	modrošedé s trávovzeleným lemováním	† trávovzelené †† bílé hladké	modrošedá čapka	klobouk s pern. choch. (bíl. trub. s tyrol. orlem).
Dalmat. střelci					klobouk s pern. choch. (bíl. trub. s čís. orlem)
Zeměbr. husaři	††† světle nebo temně modrá	moř. červ. svižn. červ. šněrováním	† jako atíla †† olivy žluté nebo bílé	červ. čapka s čís. pl. ze s bílým žin. choch.	čáka (růz. barvy) s bílým žin. choch.

Jezdcové mají též pláště (v zimě kožichy). Do pole vyjíždějí vždy s parádním pokrýtem.

Dělostřelectvo

zastoupeno je ve vojště řadovém. Armádní tělesa, utvořená ze zástupů zeměbr. a domobr., obdrží za války dělostřelectvo řadové.

K dělostřelectvu náleží:

1. zástupy dělostřelecké, k boji určené;
2. dělostř. ústavy a technické dělostřelectvo, zaměstnané výrobou a správou materiálu dělostř. a zbraní vůbec;
3. dělostř. ústavy záložní.

Zástupy jsou:

- a) poíní dělostřelectvo, určené pro pole, tudíž vyzbrojené snadno pohyblivými [lehkými] děly;
- b) pevnostní dělostřelectvo k obsluze těžkých děl, pro útok a obranu pevností.

Pro horskou válku zřízeny jsou zvláštní horské batterie s lehkými

děly, jež lze rychle rozebrati a opět složiti.

Ve větších armádách pěchota a jízda, pokud jim svěřen byl zvláštní úkol [v horské válce, na výzvědech atd.], mívajjí místo děl strojové pušky [mitrailleusy]; u nás není dosud zavedeno.

1. Zástupy dělostřelecké.

a) *Polní dělostřelectvo*

α) *za války* skládá se ze 14 sborových pluků [přidělených sborům arm., po 32 dělech], 42 divisních pluků [přidělen. pěším divisím, po 32 dělech] a 8 jízdních [samostatných] baterií divisních [přiděl. sbor. divisím jízdy, po 12 oddílech]. — V každém sboru a v každé sborové divisi pěchoty tvoří sborový pluk dělostřelecký »dělostřeleckou brigádu«. [Číslování brigád: č. 1.—42., jízdných baterií: 1., 2., 4., 5., 6., 7., 10., 11.] — Sborový pluk a divisní pluk ve válce

dělí se na plukovní štáb a 4 baterie. K pluku náleží: sborový neb divisní park muniční [číslovaný dle pluků: č. 1.—14. neb č. 1.—42.] a náhradní skladiště [depôt]. — Jízdná batterie divisní: štáb divisní a 2 jízdné batterie [č. 1. a 2.].

β) *Za míru* k vůli úspoře nejsou jízdné batterie divisní samostatny, nýbrž připojují se po jedné ke sborovým plukům dělostřel. Místo parku muničního a náhr. skladiště jsou při plucích toliko kádry.

Dislokace. Dělostřelecké brigády za míru sídlí v obvodu svého sboru, pluky sborového dělostř. v sídle sborového velitelství, pluky divisní pak v sídle velitelství sborové divise pěchoty [zeměbrany], ku které za války náleží.

Velitelství. Dělostř. brigádě velí generál nebo plukovník, pluku plukovník nebo podplukovník. Při pluku je též druhý štábní důstojník. Jízdné batterie divisní velí podplukovník neb

major, munič. parku a náhr. kádrů velí setníci. Za míru náleží vrchní velení sborovému veliteli.

Síla určena je počtem děl. Jízdná batterie za války = 8 děl 9 cm ráže, 8 batter. munič. vozů a 5 vozatajských povozů; jezdecká batterie = 6 děl 9 cm ráže [M. 1875/90, lehčích než u jízdní b.], 6 batter. munič. vozů a 5 trainových povozů. — Za míru: jízdní batterie = 4 děla se spřežením, 2 batter. munič. vozy bez spřežení a 3 proviantní vozy bez spřežení; jezdecká batterie = 6 děl se spřežením, 2 batter. muniční vozy bez spřežení a 4 proviant. vozy bez spřežení. — K obsluze 1 děla jízd. batter. je třeba 8 mužů, u jezd. batter. 11 mužů konných. Děla a batterijní munič. vozy vyžadují 6, vozataj. povozy 4 koní. Na 1 koně připadá u děl. jízdy batter. [obsaz. mužstvem] břemeno 395 kg, u jezd. batter. 281 kg, při munič. vozích 408 [neb 366] kg, při vozatajských 357—425 kg.

V ý z b r o j i:

z b i r a ň		n á b o j e	
		dělové	puškoví
horská	jízdni	Pro jedno dělo 124 nábojů (34 v hlomozně, 90 v bater. munič. voze a to: 50 granátů, 70 šrapnelů a 4 kartáče).	Pro táž. pušku 40 nábojů, » karabínu 20 » revolver 30
jezdecká	jezdecká	Pro jedno dělo 118 nábojů (24 v hlomoz., 94 v b. mun. voze a to: 50 gran., 60 šrap. a 8 kartáčů.)	
horská	horská	Jezdecký palaš a revolver: důstoj., kadeti a poddůstoj. konní. Zákopnická šavle: střelní mistr, obsluhováci a jízdní dělostřelci a řemeslníci plukovní. Opak. taž. puška (karabína): jízdní dělostř. vozatajští a část obsluhovacích dělostřelců. Jezdecký palaš (lehčího druhu): mužstvo vůbec. Revolver: všichni, vyjma jízd. dělostř. vozatajské, kteří mají karabínu. Jezdecký palaš a revolver: důstoj., kadet. zást., ohňostrůjce, četař, desátník, účetní poddůstoj., trubač. Zákopnická šavle: ostatní mužstvo. Opak. karabína: mužstvo od desátníka níže.	

Stejnokroj:

Batterie	Ka- bátec	Kal- hoty	Výložky † Knoflíky ††	Pokryt hlavy u mužstva je	
				všední	parádní
jízdní					
jezdecká	tmavohnědý				
horská	světle modré krátké	světle modré pantalony	† šarlatově červené. †† žluté s číslem dělostř. brigády. Horská batter. divise v Tyrol. a Vorarlb. má žluté knoflíky hladké.	světle modrá čapka	čáka s černým zíněným chocholem (trubač s červeným).

Síla (soubor důst. i muž.)

α) batterie:

jízdní = 105 (za války 200) mužů, 44 (140) koní;
 jezdecké = 127 (190) mužů, 116 (220) koní;
 horské } v okup. zemích = 60 (110) mužů,
 20 (70) koní;
 v Tyrol. a Vorarl. = 90 (100) mužů,
 20 (54) koní.

β) pluku, jezd. divisií batterie, horské divisií batter. atd.:

Sborový (divis.) pluk	Důstoj. a mužstva	Děla	Batter. munič. vůz	Koně (sou- maři)	
					za míru
Sborový (divis.) pluk	450	16 se spřežením, 9 cm (4 pro batterii)	8 bez spřez. (2 pro batterii)	230	
	840	32 se spřez., 9 cm (8 pro bat.)	32 se spřez. (8 pro bat.)	590	
Jezdecká divis. batterie	260		4 bez spřez. (2 pro bat.)	250	
	400		12 se spřez. (6 pro bat.)	460	
Horská divis. batter. tyrol. a vorarl.	290	12 horsk. děl, 7 cm (4 pro b., 2 soumaři pro 1 dělo).	Náboje dopravují soumaři (1 pro dělo).	60	
	1060	24 horsk. děl, 7 cm (4 pro b., 2 soumaři pro 1 dělo), 16 lehk. děl, 9 cm (4 pro b.)	Náboje dopr. sou- maři (4 pro 1 dělo). 16 lehk. se spřez. (4 pro b.)	500	
Horská batterie v okup. území	60	4 horsk. děla, 7 cm (2 soumaři pro 1 dělo).	Náboje dopr. sou- maři (1 pro 1 dělo).	20	
	100		Náboje dopr. sou- maři (4 pro 1 dělo).	70	

b) *Pevnostní dělostřelectvo*

skládá se ze 6 pluků [č. 1.—6.] a ze 3 samostatných praporů [č. 1.—3.]; pluky č. 1.—3. mají po 3, ostatní [č. 4.—6.] po 2 praporech. — Prapor dělí se v štáb, 4 polní setniny a 1 doplň. kádrsetniny. — Při plucích je též kádr pro případ mobilisace ku zřízení obléhací divise houfnicové, a kádr [při praporech] pro oddíly osvětlovací.

Dislokace. Pevnostní dělostřelectvo za míru sídlí v pevnostech, po případě ve výbrojních stanicích obléhacího parku dělostřeleckého, podřízeno jsouc brigádníkům [ředitelům] dělostřeleckým nebo ředitelům pevnostního dělostřelectva. — Za války se prapory buď sjednocují a s obléhacím dělostř. parkem spojují, nebo jsou rozloženy ve tvrzích pevnosti k obsluhování obhajovacích děl.

Děla, dle rozmanitých úkolů rozličná, za míru uložena jsou z části v pevnostech [pevnostní, pobřežní děla], z části tvoří [deponovaný čili uschovaný] »obléhací park dělostřelecký«.

Ve válce jsou činná tato děla:

- 6 cm kazamátní dělo M. 99 a 98,
- 7 cm horské dělo M. 75 a 68,
- 7 cm L/42 (42 ráže dl., pro pobřeží),
- 8 a 9 cm polní dělo M. 75,
- 8 cm kazamátové dělo M. 94 a 95,

8 cm minimální dělo M. 94 a 98,	= děla rychlopalná,
8 cm pancéřové dělo M. 94,	
8 cm dělo M. 94,	

- 9, 12, a 15 cm dělo M. 61,
- 10 cm polní dělo M. 63,
- 12, 15 a 18 cm obléhací dělo M. 80,
- 12 cm minimální dělo M. 80 a 96,
- 15 cm pobřežní dělo,
- 15 cm L/40 pobřežní dělo,
- 15 cm batterijní houfnice,
- 15 cm pancéřová houfnice,
- 15 cm pobřežní houfnice,

24 a 28 Kruppovo pobřežní dělo,
 28 cm Kruppovo minimální dělo,
 30·5 cm pobřežní dělo L/40,
 9 a 15 obléhací mozdíř M. 80,
 15 cm mozdíř M. 78,
 15 cm pancéřový mozdíř M. 80 a 78,
 21 cm pobřežní mozdíř M. 73 a 80,
 24 cm mozdíř M. 98,
 8 mm mitrailleusa M. 89 (soustava Maximo-
 va) a M. 93 (soustava arciv. Karla Salva-
 tora = ryt. z Dormusu),
 11 mm mitrailleusa.
 Výpomocná děla starších konstrukcí.

*Zvláštní formace pevnost. dělo-
 střelectva, zřízené dle potřeby za
 války k obléhání pevností a k různým
 jiným úkolům válečným [pevnostním
 i polním]: obléhací park, obléhací
 divise houfnicová, oddělení pří-
 přeží, oddělení osvětlovací.*

V ý z b o j :

Zbraně	Náboje	Výbroj zdravotnická
<p><i>Jezdecký paláš:</i> důstoj., ohněstrújce, účet, pod- důstoj. a poddůstoj. přidělení ke spřežením mobilních obléhacích baterií a k oddílům spřežním. <i>Taž. krátká puška s bodákem:</i> četař, desátník, střelní mistr, nad- (pod) dělostřelec. <i>Zákopnická šavle:</i> zbrojmistr, trubač, obvazkář a jízdny dělostř., přidělený k spřež. mobil. obléh. baterii a k oddělení spřežnímu.</p>	<p>Válečná porce v nábojni- cích: 40 nábojův.</p>	<p>Mužstvo: balíček ob- vazků. Bandažisté a no- síči raněných jsou vy- zbrojováni při všech praporech pevnost. dě- lostřel., přidělených obléhacím parkům dě- lostřeleckým.</p>

Dělostřel.	Kabátec	Kalhoty	Výložky a knoflíky	Pokryt hlavy u mužstva	
				všední	parádní
pevnostní	tmavohnědý	světle modré s šarlatovými lam-passy.	šarlatové v., kn. žluté číslované.	světle modrá polní čapka.	čáka s čern. žíněným chocholem (trubač s červeným).
		modrošedé s šarlat. lenováním.	šarlatové v., žluté hladké knoflíky.	modrošedá polní čapka.	čáka jako u pěchoty řadové.
technické					

Síla

setniny za míru: 4 důstoj., 108 mužů; za války: celkem 250 mužů; praporu a pluku za války:

	Důstoj.	Mužstvo
Pluk	à 3 prapory	3630
	à 2 prapory	2420
Samostatný prapor pevnost. dělostřel.	36	1200

2. Ústavy dělostř. — Technické dělostřelectvo.

V ústavech děl. vyrábějí i spravují pro vojsko potřebné zbraně, střelivo a mimo to všecek materiál pro dělostřelectvo. Ústavy děl. jsou:

- dělostřelecká továrna a skladiště v dělostřeleckém arsenále ve Vídni (tam i komise přezkoušecí);
- továrny na výrobu střelného prachu

(ve Steině u Lublaně a v Blumavě u Felixdorfa v Dol. Rak.);

- c) *továrna na náboje* (ve Wöllersdorfě u Víd. Nov. Města);
- d) *dělostřelecká výrobní skladiště* s filiálkami: Vídeň [fil. v Brně], Krakov [Olomouc], Wöllersdorf, Št. Hradec [Lublaň, Sv. Vít], Pulje [Terst], Budapešť, Komárno [Pištany], Košice [Báň. Bystřice], Temešvár [Arad], Praha, Hory M. B. u Č. Budějovic, Josefov [Terezín], Přemyšl [Jaroslava], Lvov, Gyulaféhervár [Nagyszeben], Petrovaradín [Osěk a Karlovec], Innsbruck [Franzensfeste, Linec, Salcburk], Trident [Bolzano], Kotor [Dubrovník, Zadar], Sarajevo, Mostar;
- e) *za války ještě polní setniny výrobní a polní oddíly výrobní.*

Mužstvo technického dělostřelectva = 97 mistrů, 453 poddůstoj., 927 dělostř.-dělníků, 14 důstoj. sluhů; celkem = 1487 mužů.

3. Záložní ústavy (dělostř.) polní armády;

- a) divisijsní muniční parky a jezdecké munič. kolony;
- b) sborové muniční parky;
- c) armádní muniční parky;
- d) armádní muniční skladiště polní.

Velitelství.

Za míru. K řízení veškerého dělostřelectva a k dozoru nad ním určen jest vyšší generál dělostřelecký — »generální dozorce dělostřelectva«.

Dozor nad pevnostním dělostř. a výrobními ústavami dělostř. [kromě těch, jež podléhají řediteli dělostř. arsenálu] náleží generálu [dozorci pevnostního dělostřelectva].

U sborových velitelství spravuje dělostř. v celém území generál nebo plukovník [u sboru 1.—13. »dělostřel. brigádník«, u 14. a 15. sboru a u velitelství v Zadru »ředitel dělostřelectva«].

V pevnostech [Krakov, Přemyšl, Trident, Kotor, Pulje] za míru velí generál nebo štábní důstojník jakožto »ředitel pevnostního dělostřelectva«.

Výrobní dělostř. ústavy v arsenále vídeňském, ve skladišti wöllersdorfském a v továrně blumavské podřízeny jsou generálu [řediteli dělostř. arsenálu] vojensky i administrativně.

Dozor v zabraných zemích vykonávají 4 »dozorčí velitelé dělostřelectva« [č. 1.—4.], podřízení řediteli dělostřelectva XV. sboru v Sarajevě.

Za války. Armádním velitelstvím přidělen jest generál jakožto »chef dělostřelectva«. Pomocní orgánové: u sborových velitelství brigádníci dělostřelectva, u sborových divijských velitelství velitel divijského dělostřelectva. — Jsou-li brigádní velitelství dělostř. v poli, stanou se ge-

nerálové a štábní důstojníci »dozorci dělostř«. — Velitelství sboru obléhacího přidělen jest generál »chef obléhacího dělostř.« — Při zbrojení v pevnostech zaměstnání jsou »ředitelé pevnostního dělostř.« jakožto pomocní orgánové velitelů pevností.

Zástupy technické,

zřízené toliko v řadovém vojště, mají za války konati nutné technické práce. Třídíme je ve dvě skupiny:

1. *Zákopnictvo*, zaměstnané stavbami válečných mostů, přepravou vojska a válečných potřeb lodmi, zaměstnané účelně řízenými explosemi, rekonstrukcí neb ničením komunikací, pracemi k obraně tábořících vojsk, kantonujících a pochodujících zástupův.

2. *Pluk železniční a telegrafní* pro službu polní.

1. Zákopnictvo

složeno je z 15 praporů [č. 1.—15.]. Za míru prapor třídí se v štáb, 5 setnin [č. 1.—5.], zálohu a náhradní kádr setniny.

Sídla zákopnictva jsou územní a stálá. Za míru jsou prapory podřízeny velitelstvím pěších brigád a sborových divisí, pak sborovým velitelstvím, technicko-administrativně podléhají prostřednictvím generálního dozorce zákop. říš. minist. vojenství. — Za války obdrží armádní sbory potřebné oddíly zákopnické; zbývající oddíly jsou určeny pevnostem, techn. pracím na dějišti válečném a vnitř státu.

Velitelství. Praporům velí štáb. důstojníci, všem ostatním oddílům [podříz.] setníci. V poli velitel praporu vřazen jest do hlavního stanu sborového.

V ý z b r o j m ů ž t v á :

zbraně	náboje
<i>Důstojnická šavle</i> (jako u pěchoty) a <i>revolver</i> : důstoj., kadet-zásobník, šikovatel.	pro taž. opakovačku 40, pro karabinu 20, pro revolver 30 patron.
<i>Taž. krátká opakovačka s bodákem</i> : mužstvo zbrojní.	
<i>Karabina a zákopnická šavle</i> : vojáci jízdni.	
<i>Zákopnická šavle</i> : účet. poddůst., zbrojník, trubáč praporu, bandažista, nosič raněných atd.	

Výzbroj technická.

Polní výzbroj setnin č. 1.—4. [určená pouze k službě polní] dělí se v četovou a setninovou a uschopňuje každou četou zvláště k úkolům zcela samostatným; výzbroj ta jest opět dvojnásobná;

a) přenosná: motyky, lopaty atd. [= v poli mužstvem nošeny, torby uloženy jsou ve voze pro přístroje];

b) vozná: uložena vždy na vozících pro přístroje. Sem náleží kromě výbušných nábojů [ekrasit] ještě železný člun a různé nástroje.

Výzbroj pro setninu, uložena na vozících setnině náležejících, obsahuje rekvisity, materialie a předměty k doplnění výzbroje četové, zejména k stavbě mostů zatímních [jalových] a z částí i stálých. Dva vozy rekvisitní sledují pochodující zástup.

Polní výzbroj setnin č. 5.—7. [urče-

ných hlavně pro pevnosti] záleží v zásobách přístrojů k pracím stavitelským a kamenickým.

Ekvipáž váleč. mostů [materiál soustavy Biragovy]: pro 1 prapor zákopn. 4 ekvipáže [3 normální, 1 lehká]; ekvipáž vozí materiál pro válečný most 53 m dlouhý.

Normální ekvipáž váleč. mostu: 14 vozů [8 pro břevna, 4 pro kozy, 2 pro přístroje se 14 pontony a 8 kozami].

Lehká ekvipáž obsahuje právě tolik materiálu, však 20 vozů, jež jsou méně zatíženy; dá se rozdělit ve 2 divise mostařské [à 26 m váleč. mostu, 1 divise: 1 vůz pro břevna, 4 pro fošny a 2 pro kozy se 7 pontony a 4 kozami]. Spřežení obstarává vozatajstvo.

Stejnokroj:

zbrojní kabátec nebo halenka štikověšedá, kalhoty téže barvy s ocelově

zeleným lemováním, výložky ocelové zelené, knoflíky bílé hladké, mužstvo nosí štíkošedou táborku na všední den, čáku na parádu jako řad. pěchota.

Síla a) zákopn. setniny za míru: 5 důstojníků, 107 mužů; za války: celkem 240 mužů; b) praporu [o 5-7 setninách] úhrnem 570 [1690] mužů [bez zálohy a kádru].

Stálé ústavy zákopnictva:

- a) zákopn. výrobní skladiště v Klosterneuburce [výroba všech potřeb k stavbám vál. mostův a výzbroje zákopn. vůbec];
- b) filiálka ve Wöllersdorfě u Vid. Nov. Města [výroba a expedice třaskavin].

2. Pluk železniční a telegrafní

za míru složen je z pluk. štábu, ze 3 polních praporů [č. 1.-3.] po 4 polních setninách [č. 1.-12.], z náhr. kádru praporu, z telegraf. náhr. kádru, z pol-

ního železničního kádru, z pevnostního telegr. kádru a ze školy telegrafní [za války zrušené]. Válkou pluk je zrušen a upraven ve 2 skupiny:

- a) v železniční: setniny [číslované 1.-12.], oddíly pevnostní, náhr. prapor [= štáb, 3 náhr. setniny železn. a 1 telegr.];
- b) v telegrafní: několik ředitelství polních telegrafů, polní oddíly [jezdecké = 72 km polního kabelu, 6 zařízení staničních; sborové = 48 km p. kab., 6 zařízení staničních; telefonní = pro každý sbor po 1 (160 km kab.) spojují sborové velitelství s veliteli sbor. vozatajstva; armádní = 48 km pol. kab., 96 km vrchn. vedení, 1 km říčního kab., 12 zařiz. stan.; samostatné (s materiálem vzoru 1877) = 88 km pol. kab., 16 km vrchn. ved., 4 zař. stan.; horské; — všechny poznačené od č. 1. výše], oddíl pro vrchní armádní

velitelství [= 4 km pol. kabelu, 8 km vrch. ved., 4 zař. stan.], oddíly pevnostní, náhradní setnina.

Sem náleží zeměbr. a domobr. setniny a oddíly železničního dělnictva [vesměs z náhr. kádru praporu].

Hlídky telegrafní zřídí se pro sborové divise pěchoty a samostatné brigády; materiál pro 72 km, 3 zař. staniční. Hlídka má 3 části [každá veze materiál na 1 voze].

Vrchním řízením za války je pověřen generál neb vyšší důst. sbor. generál. štábu = chef polních železnic; pro polní telegr. a telef. je »chef polních telegrafů«. — Za míru jsou velitelství a služební poměry jako u pěchoty řadové.

Síla železniční setniny: za míru 5 důst., 118 mužů; za války celkem 250 mužů.

V ý z b r o j :

zbraně	náboje	výzbroj technická
<p><i>Důstoj. šarle a revolver:</i> důst., kadet-zást., šikovatel, polní telegrafista.</p> <p><i>Taž. krátká puška s bodákem:</i> kadet-zást., šik., účetní poddůst., četař, des., tříd., zákopníci, trubač, důst. sluha.</p> <p><i>Zákopn. šarle:</i> účet. poddůst., jízdní vojáci atd.</p> <p><i>Šarle pěchotní:</i> zbrojmistr.</p>	<p>pro taž. krát.pušku 30, pro revolver 30.</p>	<p>je <i>polní</i>: nástroje, přístroje, rekvisity, mater., třaskaviny — za války vesměs ulož. v železničních vagoncích, mimo železnice na erár. vozích a připeřících (pro 1 setninu 5 rekvisitních vozů).</p>

Stejnokroj: zbrojní kabátec štíkošedý, kalhoty téže barvy s ocelově zeleným lemováním, výložky ocelově zelené [na límci okřídlená kola], knoflíky bílé hladké, na hlavě štíkošedá táborka [pro parádu čáka jako u řad. pěchoty].

II. Ústavy vojskové a správní.

Zástupy zdravotnické.

Zdravotnickou službu u vojska zastávají vojenští [řadoví, zeměbrance a domobr.] lékaři. Soubor lékařů = důstojnický sbor lékařský, mající k pomoci zástupy zdravotnické a personál lékárnický s příslušnými ústavy.

Síla: za míru = pro řad. vojsťe 1236 lékařů, pro c. k. zeměbr. 188 lékařů, pro kr. uh. honvéd. 170 lék.; za války počítání jsou na 1000 mužů 2—3 lékaři. [1 lékař na 100 nemocných.]

Lékaři jsou přiděleni zástupům, ústavům, velitelstvím a úřadům; pořadově nejstarší je »*chefem*«

[v ústavech »*velitelem*«]. Při zástupech a ústavech bývají toliko plukovní lékaři, nadlékaři a assistenti. V řadovém vojsťe [za míru] má prapor neb divisní pluk dělostř. 2, pluk jízdy 3, sbor pluk dělostř. 2 lékaře. Při každé sborové divisi je štábní lékař divisijní [= zároveň velitelem sborové nebo posádkové nemocnice]. Ve větších posádkách, kde není velitelství sborové divise, nalézá se vrchní štábní [neb jen štábní] posádkový lékař. Sborovému velitelství je přidělem generální štábní lékař nebo vrchní štábní lékař 1. třídy [chef zdravotnictva].

Zástupy zdravotnické jsou pouze ve vojsťe řadovém a skládají se z velitelství a 26 oddělení. K těm druží se za mobilisace posádkovými nemocnicemi zřízené polní, zálož. a domobranecká zdravotní oddělení.

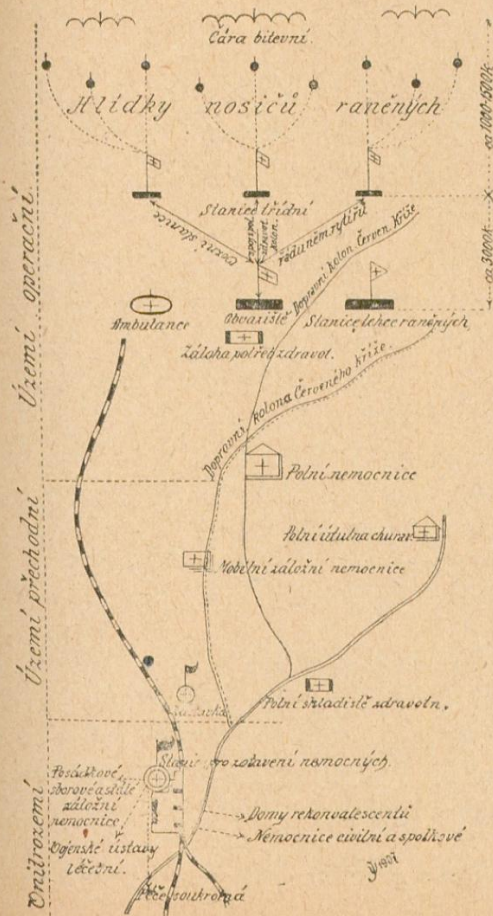
Velitelem zástupů je plukovník, zodpovědný přímo říšskému ministru vojenství.

Ústavy zdravotnické pro nemocné a raněné třídíme na

- stálé:** posádkové nemocnice s filiálkami, sborové nemocnice, útulny pro churavé, voj. ústavy v lázeňských místech;
- mobilní polní:** ústavy divisní a brigádní, polní nemocnice, mobilní záložní nemocnice, útulny pro churavce, mobilní stanice pro nemocné, ambulanti polní ústavy [železnice, ambul. lodi] a polní skladiště zdravotnické;
- stálé,** teprve za mobilisace zřízené: pevnostní a záložní nemocnice a stanice;
- dobrovolnické:** řádu něm. rytířů, maltézských rytířů, Společnost červeného kříže, jiné spolky a korporace a různí lidumilové.

Všechny ústavy nalézají se pod ochranou »Ženevské konvence« [mezinárodního práva, smluveného 1864]. Odznak ústavů: ženevský [červený] kříž v bílém poli.

Přehled zdrav. služby polní.

Zařízení zdrav. služby polní:

a) u z á s t u p ů.

Jednoduchý obvazek v kovové dutce uzavřený [jedoforn. látka, 4 m dlouhý pás neb Δ z látky a 2 jehlice] má ka ž d ý bojovník.

Nosičové raněných vyhledávají zraněných, poskytují jim první pomoc a odnášejí nebo provázejí je do třídních stanic. 4 nosiči jedné setniny tvoří zdrav. hlídku takto vyzbrojenou: 2 nosítka s řemeny, 3 žefové kladiny, 4 torby [s obvaz. dutkami, obvazky a j. v.], 4 polní láhve, 1 svítilna atd. Prapor zastoupen 1 nosičem poddůstojníkem, pluk šikovatelem.

Obvazkáři jsou příručí. lékařů [pro 1 prapor 2] s touto výzbrojí: 1 torba s obvazky, 1 torba s potřebami lékařskými, 2 torby s chirurg. nástroji a 2 torby s léky.

Stanice třídní [pro každou skupinu bo-

jovníků po jedné]: v těch obdrží ranění první lékařskou pomoc, načež se buď účastní boje znova, nebo rychle dopravováni jsou na obvaziště. Stanice třídní je v 3 skupinách: 1. pro raněné vůbec, 2. pro lehce raněné, 3. pro těžce raněné. — K dopravě na obvaziště divis. ústavu upotřebují vozů pro raněné, lehce ranění a pochodu schopní vojáci po skupinách ubírají se do divis. stanic pro lehce raněné. Raněný obdrží v třídní stanici průkaz o způsobu svého zranění a o první pomoci. Třídní stanice jsou znatelný za dne dle 2 praporů [černožl. a bílého s červ. křížem], v noci signálovými svítilnami [s červeným křížem].

b) v ústavech divisijních.

Stanice vozni [9 vozů] sváží zdravot. potřeby a občerstvení stanicím třídním.

Stanice lehce raněných [2 vozové nemocnice polní] přejímá raněné ze stanic třídních a z obvazišť; zřizována bývá dle možnosti ve staveních [továrnách,

dvorcích a p.] poblíž obvaziště. Za dne je znatelná dle Δ praporu s červ. křížem, za noci svítilnou s červeným křížem.

Obvaziště [6 vozů] je v budovách nebo stanech improvisovaná operační síň, ve které lékaři opatřují těžce raněné, by další dopravu snesli.

Polní zdrav. kolona řádu něm. rytířů = 5 vozů pro raněné.

Záloha zdrav. potřeb uložena bývá na 2 nemocničních vozích, z ní doplňují spotřebovaný materiál. Vozy jsou poblíž obvaziště.

Z obvaziště těžce ranění odváženi jsou dopravními kolonami Červeného kříže a přispěním rekvirovaných povozů civilních.

c) v ústavech generál. armád. velitelství podřízených.

Polní nemocnice, umístěné ve větších budovách pro 600 nemocných, mají 3 oddělení [à 200 nemocných]. Polní nemocnice má vlastní personál [lékaře,

účetní, duchovní a j.] a ještě: α) 3 polní zdrav. oddíly [pro každou sekci jeden oddíl], β) polní lékárnu, γ) 1 dopravní kolonu raněných Červeného kříže.

Polní útulny churavců pro lehce nemocné a rekonvalescenty na příhodných místech dějiště válečného dle potřeby zřizované [à 500 churavců].

Mobilní záložní nemocnice pro 600 nemocných [= 3 samostatné sekce à 200 nemocných] přejímají k dopravě nezpůsobilé pacienty, jakmile polní nemocnice pošinuty byly hlouběji do bitviště. Mají vlastní personál, 1 záložní lékárnu a 3 záložní zdrav. oddíly.

Polní skladiště zdravotnické slouží k doplň. zdrav. materiálu, léků a p. v.

Zástavky pro nemocné mají poskytovat: α) odpočinku, zotavení, občerstvení a případné pomoci lékařské, β) noclehu a lékař. přispění.

Železniční vlaky zdrav. jako pohyblivé nemocnice [à 144 nemocných a raněných] dopravují těžce nemocné. —

Lehce raněné převážejí na obyčejných povozech.

Lodní ambulance = jako železniční vl. zdrav. à 130 nem. a raněných.

Convois (průvod) nemocných = 2 nebo více lodních ambulancí.

K řádnému zotavení slouží nemoc. a zraněným stále [již za míru zřízené] »voj. ústavy zdrav.«, nově upravené stále »záložní nemocnice« a »útulny pro rekonvalescenty« a j. v.

Vojenští zvěrolékaři

s hojícími kováři pečují o zdar koňstva a [soumarů].

Zvěrolékaři: a) řad. vojska, b) zeměbr., c) domobranečtí.

Stupně: nadzvěrolékař 1. a 2. tř. [IX. tř. hodn.], zvěrolékař [X.], podzvěrolékař [XI.], praktikant zvěrol. [XII.].

Počet:

a) zvěrolékařů = v řad. vojště 166, v c. k. zeměbr. 19, v kr. uh. 22;

b) hoj. kovářů = v řad. vojště 413, v c. k. zeměbr. 39, v kr. uh. 63.

Zásobnictví

Ústavy zásobovací jsou toliko v řadovém vojště a v kr. uh. honvédstvu. Za války zeměbrana a domobrany obdrží potřeby od řad. vojska.

Ústavy zásobní dělíme na

- a) stálé: skladiště a filiálky skladišť;
- b) polní [za války]: α) přechodní = zásobní kolony [s polní a horskou výzbrojí], zás. skladiště, polní pekárny [s polní a horskou výzbrojí], dobytčí jatky, etapní zásob. vozatajstvo; — β) stálé = záložní zásobní skladiště, záložní pekárny, záložní jatky.

K vůli snadnému zásobování rozděleno je mocnářství na 52 [okup. země na 10] zásob. okresů. V každém okrese nalézá se zásobní skladiště. [Na Moravě:

Brno, Olomouc; v Cechách: Praha, Plzeň, Josefov, Terezín.]

Přednostou zásob. skladiště je vrchní správce zásob, správce zásob. neb oficiál I. třídy. Filiální skladiště spravuje buď oficiál neb akcesista nebo šikovatel [= »filialista«].

Zásoby získávají se nákupem, rekvizicemi [váleč. kontribucemi], furážováním, kořistí.

Zásoba pro 1 vojína:

	a) úplná	b) doplněná
Snídaně:	25 g kávy nepražené . . . 25 g	
	25 » cukru 25 »	
	36 g polévk. konzervy . . . 36 »	
Oběd	400 » syrového masa . . . 400 »	
a	140 » luštěnin 100 »	
večeře	20 » omastku (máslo atd.)	} přípravy 50 »
	0·5 » koření (pepř, paprika)	
	30 » soli	

	a) úplná	b) doplněná
Dle možnosti a potřeby pro celý den:	700 g chleba (nebo sucharů) 700 g	500 g
	3/4 l piva (neb 40 cl vína, 9 cl kořalky, 6 cl rumu, koňaku) —	
	35 ² / ₃ g tabáku 17·8 g	

c) záložní [= konzervy]:

stálá	dodávky
25 g kávy	25 g
25 » cukru	25 »
36 » polévkové konzervy	36 »
1 krabice masové konzervy	—
— luštěnin k masu	200 »
25 g soli	25 »
250 g sucharů	400 »

Zásoba pro 1 koně:

úplná = 5·5 kg ovsa, 3 kg sena;	
doplň. = 5 » » 3 » »	} rekvisicí.
záložní = 2·5 » » 3 » »	

Vozatajstvo (train)

a) za míru: 3 pluky [č. 1.—3.] a 1 samostatná divise [č. 15.] v okup.

území. Pluk = štáb a 4—5 [administr. samostatných] divisí [č. 1.—14.]; divise má štáb, jistý počet škadron a náhr. zálož. kádr; škadrona = 2, 5 nebo 7 čet.

b) *za války*: Velitel pluku stává se »armádním dozorcem vozatajstva«, velitel divise »sborovým velitelem vozataj.« Jednota pluků a divisí přestává.

Nové útvary: 91 škadron po 2—7 četách [dle toho, k čemu jsou určeny; každé vyšší velitelství (divisijní, sborové, armádní) obdrží 1 škadronu trainu]; jistý počet horských škadron; 14 průvodních škadron po 15 četách [pro polní skladiště zásobní]; 14 oddělení vozataj. pro polní pekárny; etapní čty [= 66 erár. vozů, na nichž 2denní zásoby pro 1 divisi pěchoty; několik etap. čet tvoří etapní kolonu vozatajskou]; 15 náhradních skladišť [k obsluze přibere se mužstvo zeměbr. a domobr.]; 15 sborových parkův a 15 skl. pro churavé koňstvo.

Stálá skladiště: výrobní v Kloster-

neuburce s filiálkami v Budapešti a v Sarajevě. Za války zřídí se pro tyto ústavy 1 výrobní setnina voza-tajská.

Sila v čas míru: škadrona = 30 mužů a 20 koní; v okup. zemích = 50—180 mužů a 50—180 koní.

Výzbroj: jezdecký palaš a revolver [důst., poddůst., jednoroč. dobrovol.] = 30 nábojů; karabina a zákopnická šavle [ostatní mužstvo] = 30 nábojů; šavli zákopnickou nosí toliko řemeslníci a zbrojmistr.

Stejnokroj:

škadrony	kabátec	kalhoty	výložky	knoflíky	Pokryt hlavy u mužstva		
					všední	parádní	
horské	polní	tmavohnědý	svět. modré mořenově pantalony červ. do bot	světlemodré	bílé hladké	červ. čapka (v zabr. zemích fez)	čáka s žíněným cho- cholem (v zabr. zemích fez)
						světle modrá čapka (v zabr. zemích fez)	

Ústavy vzdělávací.

1. Akademie a reálky, sirotčinec.

a) *Pro vojsko řadové:*

Tereziánská voj. akademie ve Víd. Nov. Městě [3 ročníky, ročník z 3 pobočkami, 450 akademiků] a technická voj. akademie v Mödlingu u Vídně [2 oddělení = dělostřelecké a zákopnické; každé oddělení má 3 ročníky, všech akademiků 270]; vyšší reálka v Hranicích [3 roč., ročník s 3 pobočkami, 450 chovanců]; nižší reálky [ve Fišavě u Víd. N. Města, v Kysku, v Eisenstadtě, ve Sv. Hypolitě, ve Strassu ve Štýrsku] = 4 roč., pobočky dle potřeby, chovanců všech nižších reálek = 980; v Sarajevě [od r. 1879] je »voj. pensionát pro chlapce«, udržovaný z peněz zemských; vychovavací ústav pro osiřelé syny důstojníků v Hirtenberce v Dolních Rakousích [= jako 4třídní obec, škola, mimo to má dětsk. zahrádku pro 29 dítek, všech chovanců 100].

b) *pro kr. uh. zeměbranu:*

Akademie Ludoviky v Budapešti [3 roč., ročník s 3 poboč., 300 akademiků]; vyšší reálka v Šoproni [3 roč., 150 chovanců] jest přípravkou pro akademii Ludovičinu. Vyuč. jazykem maďarština.

2. Školy kadetní

a) *pro vojsko řadové (4 roč.):*

pro pěchotu [16]: Vídeň, Budapešť, Praha, Maribor, Košice, Karlovice, Královo Pole, Lobzów u Krakova, Lvov, Sibiň, Terst, Libenau u Štýr. Hradce, Prešpurk, Innsbruck, Temešvár, Kamenice u Petrovaradína;
pro jezdecko: v Hranicích;
pro dělostř. [2]: Vídeň, Traiskirchen u Badenu v Dol. Rak.;
pro zákopn.: v Hainburce.

Pro zdravotnictvo zřízeno jest oddělení při kadetní škole pěchoty v Prešpurce, pro vozatajstvo oddělení vozatajské v Praze;

b) *pro zeměbrany*:

c. k. zeměbr.: ve Vídni [3 roč., roč. o 3 poboč.], chovanců 450; kteří z chovanců rozhodli se pro jezdeckvo, vyučování jsou v II. a III. roč. ve zvláštním »oddělení jezdeckém«;

kr. uh. honvéd.: v Pětikostelí a ve Vel. Varadíně [4 roč., roč. s 2 pobočkami, 400 chovanců]; chovanci pro jezdeckvo z obou škol vybraní vstupují na odborné vzdělání do IV. roč. kadetky ve Vel. Varadíně.

3. Kursy

k dalšímu vzdělání důstojnictva a vojenského úřednictva

a) *vojska řadového*: válečné hry, cvičebné cesty taktické, cvičení takticko-technická, generálštábní a generálské cesty; sborové školy důstojnické [kurs ročně od $1/1$ -- $20/6$, 40 nadporučíků všech druhů zbraně], školy brigádní pro důstojníky jezdeckta nebo plukovní

ekvitace [16 důstojníků nebo kadetů, kurs od $15/10$ — $30/4$], dělostřelecké brigádní ekvitace [nejvýš 15 frekventantů, kurs od $1/10$ — $30/4$ praktický i theoretický]; pěší ekvitace [ku vzdělání důstojnictva pěchoty, pevnostního dělostř., zdravotn., voj. lékař., sbor. účet, úředníků intendantních a zásobních; předměty: cvičení jezdecká a koněznalství; kurs od $1/12$ — $30/7$]; plukovní školy důstojnictva vozatajského [ročně od $1/10$ — $30/4$ ve Vídni, v Budapešti a ve Lvově, 14 frekventantů]; pro speciální technické vzdělání důstojníkův a kadetů technických zástupův jsou předpisy zvláštní;

b) *c. k. zeměbrany*: vedle theoretického vzdělání, cvičení v šermu, střelbě a p. zeměbranecké pěší ekvitace [k výcviku v jízdě]; důstojnický kurs v Olomouci a Welsu [pro důstojníky a kadety jezdeckta, od $10/10$ — $10/6$];

c) *kr. uh. honvédstva*: válečné hry a cvičebné cesty jako ve vojště, brigádní jezdecké školy a pěší ekvitace.

4. Ústavy odborné

a) *pro vojsko řadové*: válečná škola [150 důstoj., z těch 20 zeměbraneckých; 2 roč., roč. s 3 poboč.]; — technické odborné kursy [2letý vyšší kurs zákopnictva ve Vídni, 2letý kurs pro stavební inženýry, kurs zákopnický pro dělostřelce]; — dělostřelecká škola; — armádní škola střelecká v Mostě n. Lit. [ročně od dubna do září]; — kurs pro ohněstrůjce ve Wöllersdorfě [roč. 10 měs., 25 důstoj. a úředníků]; — telegr. kurs pro jezdecktvo v Tullnu [roč. od $\frac{1}{11}$ — $\frac{30}{6}$, 14 důstoj., 84 poddůst. kromě důstoj. a poddůst. zeměbran. jezdecktva]; — ústavy pro učitele jízdy [10 $\frac{1}{2}$ měs., frekventantů ve Vídni 50, ve Schlosshofě 34 (z těch 6 z vozatajstva)]; — kurs pro učitele šermu a tělocviku ve Víd. Nov. Městě [11 měs., počet frekv. stanoví říš. min. vojenství]; — administrativní kursy ve Vídni [intendanční, zásobnický, skladištní]; — kurs ku vzděl. důst. proviantních [9 měs., 50 poddůst.]; — kurs pro stavby vedoucí; — voj. lé-

kařská applikační škola ve Vídni [1 roč. kurs od října do konce září]; — zvěrolékařský ústav a vysoká škola zvěrolékařská ve Vídni [4 roč.]; — zbrojmistrovská škola ve Vídni [od $\frac{1}{1}$ — $\frac{31}{5}$ ($\frac{20}{11}$)];

b) *pro zeměbrany*: c. k. zeměbr. štábní kurs důstoj. [ve Vídni $\frac{20}{11}$ — $\frac{30}{6}$] a kr. uh. honv. [v Budapešti $\frac{1}{11}$ — $\frac{30}{6}$]; — c. k. zeměbr. kurs pro nižší důstojníky ve Vídni [a kr. uh. honvéd. v Budapešti]; — zeměbr. ústřední kurs důstojnický v Budapešti [$\frac{3}{1}$ — $\frac{20}{6}$, 2 poboční třídy, 40—45 frekvent. od pěchoty]; — zeměbr. ústřední škola jezdecká v Budapešti; — proviant. kurs důstoj. v Budapešti; — kurs pro zbrojmistry v Budapešti; — lékařská škola aplik. v Budapešti; — odborný kurs pro sborové účetní aspiranty ve Vídni [a v Budapešti].

5. Vychovávací ústavy dívčí:

a) *pro důstojnické dcery* v Hernalsu u Vídne [3 třídy cvičné školy a ústav uči-

telský, 4 roč., celkem 160 chovanek] a v Šoproni [4 třídy, 70 chovanek; jest přípravkou pro ústav v Hernalsu];

b) *pro poddůstojnické dcery* v Seebensteině v Dol. Rak. a v Szatmárnémeti v Uhrách [cíl: vzdělání v úrovni školy obecné, ruční práce a domácí hospodářství].

Justice

vojenská založena je dosud na zákoně z r. 18²⁰/₅69.

Instance soudní:

1. *pro řadové vojsko* = soudy posádkové [50, v česk. zemích: Brno, C. Budejovice, Josefov, Král. Hradec, Olomouc, Plzeň, Praha, Terezín, Znojmo], gardové [pro osobní stráž panovníkovy] a akademické [pro vojenské akademie]; — pro c. k. zeměbr. soudy zeměbranecké; — pro kr. uh. honvédstvo zeměbr. soudy okrskové; za války jsou »mobilní soudy« pro armády polní [mobilní a etapní];

2. *pro řadové vojsko a c. k. zeměbranu* = vrchní soud vojenský; — pro kr. uh. honvédstvo [spolu nejvyšší jeho instancí =] vrchní soud zeměbranecký;

3. *pro řadové vojsko a c. k. zeměbranu* = nejvyšší soudní dvůr vojenský. Senát je složen ze 6 soudců, z nichž je 5 auditorů [generálové-a. a plukovníci-a., šestým soudcem jest aktivní generálmajor].

Pro honvédy za míru není třetí instance; za mobilisace však ustaví se »kr. uh. nejvyšší soudní dvůr honvédský«.

Výkonným orgánem soudnictví jest auditoriát. Auditori v řadovém vojstě, ve váleč. námořnictvě i v obou zeměbranách tvoří zvláštní sbor důstojnický [od nadporučíka-auditora až po generál-auditora].

Soubor: za míru pro řadové vojsko a váleč. námořnictvo 182, pro c. k. zeměbranu 41, pro honvédstvo 56

auditorů, mimo to určitý počet auditor. praktikantů.

Trestnice řadového vojště: v Mölkersdorfě, v Terezíně, v Komárně, v Aradě a Petrovaradině.

Trestnice zeměbr.: pro c. k. zeměbr. není, odsouzenci pykají za hříchy ve vězeních řad. vojště; pro kr. uh. honvédy je při každém okrskovém soudě po jednom vězení zeměbr. neckém.

Správu duchovní

obstarává voj. duhovenstvo. Nejvyšším voj. úřadem duchovním pro katolíky jest »apoštolský polní vikariát« ve Vídni [= apoštolský polní vikář, polní konsistoriální ředitel, 2 polní kons. tajemníci]. — Území 1 voj. sboru tvoří okres voj. správy duchovní. V čele okresu toho je řím.-katol. polní superior. V okresích sborových jsou řím.-katol. polní kuráti, ve mnohých též polní arcikněží a polní

kuráti řecko-katol. [nebo řecko-východní], v některých pak evangeličtí polní senioři a polní kuráti. Pro israelity za míru není zvláštních voj. duchovních. Pro mohamedány zástupů bosensko-hercegov. jsou 2 vojenští imamové. V ústavech vzdělávacích jsou duchovními správci »akademičtí faráři« (řím.-katol.) aneb »duchovní professori«.

V zeměbranách pečují o duchovní záležitosti civilní duchovní, jimž činiti jest též záznamy matriční. Toliko při kr. uh. honvédských posádkových nemocnicích v Budapešti a pak při vychovávacích a vzděl. ústavech jest 5 zeměbr. duchovních [1 zeměbr. farář a 4 zeměbr. kaplani]. Pro váleč. námoř. je farář v Pulji.

Stejnokroj. Křesťanští duchovní nosí černé taláry [kleriky] s pasem černým se zlatou třásní a na hlavě dvourohé klobouky; nekonají-li obřadů a bohoslužeb, mají důstojnické kabátce a pláště i důstoj. čapky. Ima-

mové mají na hlavě fezy a v ranečnicích, jaké mají důstoj. jezdeckva [dělostř. a vozatajstva], korán.

Za války konají se bohoslužby v polní kapli, složené ze stanu kapelního, z kostelního náčiní, oltáře, mešních rouch, nádob a j. v.; vožena je v bedně zabalená při vyšších velitelstvích pro kostelní výkony v širém poli. Do r. 1868 měl kapli každý pluk; nyní jsou kaple ve správě voj. farářů.

Zvláštní ústavy.

1. *Vojenský zeměpisný ústav* ve Vídni zhotovuje mapy k účelům válečným. Práce: geodaetické, vyměřování, mapování, kreslení, evidence, reprodukce a rozmnožování map. — V čele ústavu je generál [velitel], náměstkem jeho je plukovník generálštábního sboru. Ústav má 5 skupin [též s odděleními]: geodaetickou, mapovací, kartografickou, technickou, ad-

ministrační. Řediteli skupin jsou štábní důstojníci.

2. *Válečný archiv* ve Vídni vykonává práce do válečného dějepisectví spadající, pročež shromažďuje a v patrnosti má důležité spisy, listiny, mapy, náčrty, kresby a p. Ředitelem archivu je buď generál nebo plukovník generálštábního sboru. Archiv má 4 oddělení: válečný dějepis, spisovnu, mapovnu, bibliotéku.

3. *Invalidovny* na zaopatřování invalidních důstojníků [od setníka nebo rytmistra níže] a invalidního mužstva. Invalidovny jsou: ve Vídni [s filiálkou v Neulerchenfeldě, pouze pro důstoj.], v Praze, v Nagy-Szombatě a ve Lvově. Veli- telem invalidovny je buď generál nebo štábní důstojník na odpočinku. [Mimo to štáb = náměstek velitele, adjutant, voj. kurát, lékaři, účetní.]

III. Zástupy a ústavy voj. organizované

náleží toliko částečně k ozbrojené moci. Jsou to:

1. *c. a k. tělesní stráž*: první ar-černí garda, kr. uh. garda, c. k. trabanti a kr. uh. trabanti, škadrona jízdy, setnina pěší;

2. *kr. uh. korunní stráž* v Budapešti. Úkol: střežiti korunu sv. Štěpána;

3. *četnictvo*: c. k. [pro Cislajtánii], kr. uh.-chorv.-slavon. [pro země koruny uherské], sbor četnický pro Bosnu a Hercegovinu;

4. *vojenský sbor policejní stráž*, druhdy platný veřejné bezpečnosti ve velkých městech, nyní záleží toliko z nepatrných oddílů sboru v Krakově, ve Lvově a [od r. 1893] v Přemyšlu;

5. *vojenský strážní sbor* pro c. k. civilní soudy ve Vídni;

6. *hřebčáctvo a státní hřebčince*:

c. k. státní kobylny v Piberu [u Köflachu ve Štyrsku] a v Radovci; c. k. státní hřebčince ve Stadlu u Lambachu, ve Št. Hradci, v Hodoníně, Písku, Drohobyči a v Hor. Vikově [u Radovce]; — kr. uh. státní kobylny v Mezöhegyeši, Kisbéru, Bábolně a Fogaraši; kr. uh. státní hřebčinec v Král. Bělehradě, Nagy-Köröši, Debrecíně a v Sepsiszent-György, kr. chorv.-slav. hřebčinec v Záhřebě; — bos.-herceg. státní kobylna v Goraždě a státní hřebčinec v Sarajevě.

Soubor důstojnictva a mužstva při ústavech těchto jest hřebčáctvo [štábní důstoj., důstoj., poddůstoj. a vojáci (hřebčáci), voj. duchovní, voj. lékaři, sbor. účetní a voj. zvěrolékaři] = v c. k. ústavech: 2000 mužů [z těch 70 důstoj. a úředníků], v kr. uh.: 4000 [z těch 156 důstoj. a úředn.]. Správu a dozorství má generál = voj. dozorce hřebčáctva [1. c. k., druhý kr. uh.].

IV. Velitelství a správa.

Vyšší velitelství

za míru jsou: brigádní, sborová, teritorialní, zeměbranecká; za války: armádní a vrchní armádní.

Velitelství brigádní: voj. řad. = 60 pěš. brigád [č. 3.—24., 27.—34., 37., 38., 47.—50., 53.—72., 93., 94.]; 12 horských brigád [9., 10., 11. a 12. v okup. území, ostatní v Dalmacii]; — 18 brigád jezdeckých [č. 3.—18., 20., 21.]; — 14 dělostř. brigád [č. 1.—14.];

c. k. zeměbr.: 16 pěš. brigád [č. 25., 26., 41.—44., 51., 52., 85.—92.];

kr. uh. honvéd.: 14 pěš. brig. [č. 45., 46., 73.—84.] a 4 brigády jezd. [č. 1.—4.].

Brigádník [brygadýr] = generál-major nebo plukovník, výjimečně podmaršálek. Za války obdrží velitelství brig. pěš. a jezd. větší štáby.

Vel. sbor. divisi: voj. řad. = 31 pěš. divisi [č. 1.—19., 24., 25., 27.—36., 47.]; 5 jezd. divisi [Vídeň, Krakov, Jaroslava, Lvov, Stanislava]. Za války zvětšený divisijní štáb = divisijní štábní stan.

Velitelství teritorialní = viz tabulku »sborových velitelství«! — Za války zvětšené sborové velitelství zove se »sborový hlavní stan«.

Velitelství zeměbranecká: c. k. = 9 sborových divisij. [v Zadru prostě »zeměbr. velitelství«]: č. 13. ve Vídni, 21. v Praze, 22. ve Št. Hradci, 26. v Josefově, 46. ve Lvově, 44. v Innsbrucku, 45. v Přemyšlu, 46. v Krakově; — územní obvod zeměbranecký složen je z 3—5 zeměbr. doplň. okresů;

kr. uh. honvéd. = velitelství distriktů: I. Budapešť, II. Szegedin, III. Košice, IV. Prešpurk, V. Král. Bělehrad, VI. Kološ, VII. Záhřeb.

Sbor. velitelství číslo	Hranice	Doplňovací okresy
1. Krakov	Záp. Halič, Slezsko, sev. Morava	13., 20., 54., 56., 57., 93., 100.
2. Vídeň	Dol. Rak. a již. Morava	3., 4., 8., 49., 81., 84., 99.
3. Št. Hradec	Štyr., Korut., Krájina, Terst, Istrie, Gorice, Gradiška	7., 17., 27., 47., 87., 97. a váleč. nám. Terst
4. Budapešť	Střední a jihozáp.	6., 23., 32., 38., 44., 52., 68., 69., 86.
5. Prešpurk	Západní	12., 19., 26., 48., 71., 72., 76., 83.
6. Košice	Severových.	5., 25., 34., 60., 65., 66., 67., 85.
7. Temešvár	Střední a již.	29., 33., 37., 39., 43., 46., 61., 101.
8. Praha	Jihozápadní	11., 28., 35., 73., 75., 88., 91., 102.
9. Josefov	Severových.	18., 21., 36., 42., 74., 92., 94., 98.

Velitelství		
sbor. div. pěší (samost. brig. pěch.)	jezd. brigád (sbor. divis.)	dělostř. brigád
5., 12.	11., 20., vel. sbor. div. v Krakově	1.
4., 25., 47.	10., 17., vel. sbor. div. ve Vídni	2., 14.
6., 28.	3.	3.
31., 32.	4.	4.
14., 33.	16.	5.
15., 27.	6.	6.
17., 34.	7.	7.
9., 19.	8.	8.
10., 20.	9.	9.

Sbor. velitelství číslo	Hranice	Doplňovací okresy
10. Přemyšl	Střední Halič	9., 10., 40., 45., 77., 89., 90.
11. Lvov	Vých. Halič a Bukovina	15., 24., 30., 41., 55., 58., 80., 95.
12. Sibiň	Jihových. Uhry (někdejší Sedmihrady)	2., 31., 50., 51., 62., 63., 64., 82.
13. Záhřeb	Chorvat.-Slavon. a Rjeka	16., 53., 70., 78., 79., 96. a vál. nám. Rjeka
14. Innsbruck	Tyrol, Vorarlb., Hor. Rak. a Salzbursko	14., 59., Innsbr., Brixen a Trident
15. Sarajevo	Zabrané území	Sarajevo, Banjaluka, Dol. Tuzla, Mostar
Voj. velitelství v Zadru	Dalmácie	22. a vál. nám. Zadar

Velitelství		
sbor. div. pěší (samost. brig. pěch.)	jezd. brigád (sbor. divis.)	dělostř. brigád
2., 24.	5., 14., vel. sbor. v Jaroslavi.	10.
11., 30.	18., 21., vel. sb. div. ve Lvově. — 13., 15., vel. sb. div. ve Stanislavi.	11.
16., 35.	12.	12.
7., 36.	—	13.
3., 8.	—	—
1., 18. a vel. 1. pěší brig.	—	—
vel. 4. a 5. hor. brig.	—	—

Zvláštní štáby:

Generální štáb, složený ze sboru generálštábního [důstojníci od setníka 1. tř. výše], z přidělených důstoj. a z velících štáb. a vyšších důstojníků.

Zákopnický štáb = 3 generálové, 45 štáb. důst., 59 setníků 1. tř., 40 přidělených důst., celkem 147 důstojníků.

Adjutanti [pobočníci]: generální [= generálové] a křídelní [= štábní důstojníci] k osobní službě Jeho Veličenstva. Generálu jízdy J. c. a k. Vys. arciv. Františku Ferdinandovi [přidělenému nejvyššímu velitelství] příkázání jsou: křídelní pobočník a důstojník ordonanční.

Křídelní pobočníci náležejí: říš. ministru voj. dva [major a setník nebo rytmistr]; polnímu maršálkovi a generálním sbor. dozorcům po 1 štábním důst., za války vrch. veliteli armády 4, každému armád. veliteli 2 štábní důst. — Náčelníku generálního štábu, generálním sbor. dozorcům, sbor. ve-

litelům a voj. veliteli v Zadru náleží po 1 osobním adjutantu [= vyšší důstojník]. — První generální adjutant Jeho Veličenstva má 1 setníka generálštábního sboru, kr. uh. ministr honvédstva 1 setníka neb rytmistra honvéd. za ordonančního důstojníka; oba vrchní velitelé zeměbran mají po 2–3 ordon. důstoj. [= setníci a rytmistři zeměbranečtí].

Za války obdrží velitelé, kteří polní výpravy se nesúčastní, toliko 1 ordonančního důst. [neaktivního]; za to vyšší velitelé polní armády obdrží vedle zmíněných poboč. křídelních ještě 1 nebo několik důst. ordon.

Úřady místní, doplňovací a stavební.

K úř. místním náleží: vojskové a námořní [velitelství: staniční, městská, pevnostní] a zeměbr. staniční velitelstva, za války pak zřízené mobilní velitelství [místní, etapní a nádražní].

Doplňovací úř.: doplňovací velitelství okresní [vojsková, zeměbr.].

Stavební úřady pečují o voj. stavebnictví vůbec, hlavně na obranu [tvrze, strážní budovy, defenzivní kasárny, vodovody atd.]. Obranné stavby řídí zákopnické ředitelství a ředitelství opevňovací; všechny jiné stavby spadají v obor voj. stavebních oddělení.

Ústřední správa.

1. Ústřední úřady:

- a) c. a k. říšské* ministerstvo vojenství ve Vídni pro vojsko řadové a pro válečné námořnictvo;
- b) c. k. ministerstvo zeměbrany ve Vídni pro c. k. zeměbranu a pro c. k. domobranu;

* Dle uher. zákonů název: c. a k. společné mín. voj.

c) kr. uh. ministerstvo honvédstva v Budapešti pro kr. uh. zeměbranu a pro kr. uh. domobranu.

V čele ministerstva je ministr, zodpovědný císaři a králi, delegacím, panské sněmovně a říšské radě.

a) *Říšské ministerstvo vojenství.*

Říšským ministrem voj. bývá vždy vyšší generál.

Ministerstvo třídí se takto:

α) presidialní kancelář [přednostou je generál nebo štábní důstojník] = tajné a zvláště důležité záležitosti, organizace všeho vojska, personalie aktivních generálů a štáb. důstoj. [úředníků], redakce ‚Verordnungsblattu‘;

β) oddělení je 15 a seskupena jsou ve 4 sekce, řízené třemi generály [sekčními chefy]; 4. sekci [hospodářskou] řídí intendantní voj. úředník IV. tř. hodnostní. Dle služebního pořadí nejstarší sekční chef je »náměstkem«

ministra. Přednostové jednotlivých oddělení = generálové, štábní důstoj. nebo vyšší voj. úředníci.

K říš. min. voj. náleží jako samostatná skupina nejvyšší soudní dvůr, roztríděný ve 4 oddělení [A, B, C, D.]. — Záležitosti mariny spravuje sekce váleč. námoř. — Personál v říš. min. voj. [důstoj., auditori, lékaři a úřed. aktivní i mimo službu, arm. sluhové a poddůst.] = 273 důst. a úřed. [z těch 7 generálů, 28 štáb. a 130 vyšš. důst.], 79 arm. sluhů a 23 poddůst.

Pomocnými orgány [16] říš. min. voj. jsou: náčelník generálního štábu, generální dozorcové [jízdy, dělostř. zákopn., vozataj., vzděl. ústavů, remontovnictví], dozorce pevnost. dělostřelectva, velitel zdrav. zástupů, apoštol. polní vikariát, chef důst. sboru lékař., voj. zdrav. komité, odborové účetní oddělení, voj. technické komité [= 4 sekce, 1 sekce = několik oddělení].

b) *C. k. ministerstvo zeměbrany.*

Ministrem zeměbrany bývá vyšší generál.

Ministerstvo třídí se [dle zatímní organisace z r. 1903] ve 2 presidialní kanceláře, 20 [č. I.—XX.] departementů spojených ve 4 sekce, pomocné úřady. — Personál je složen z generálštáb. důst., z c. k. zeměbr. důst. a úředníků, z části též z civilních úředníků. — Pomoc. orgánem min. je dozorce četnictva.

c) *Kr. uh. minist. honvédstva.*

Ministrem toho času je vyšší generál; jemu přidělen je »státní tajemník«. Ministerstvo třídí se: v oddělení presidialní a 21 oddělení [č. I.—XXI.] sloučených v 8 skupin [sekcí], v pomocné úřady a zeměbr. vedení knih. — Personál: generálšt. důst., důst. a úředníci honvédstva, civilní státní úředníci. — Pomocní orgánové

minist.: dozorce četnictva a chef důst. sboru lékařstva honvédského.

2. Nejvyšší velitelství.

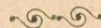
Nejvyšším velitelem veškeré ozbrojené moci jest J. V. císař a král.

Jemu vyhrazeno jest: jmenování generálů, důstojníků, voj. duchovních, lékařů, auditorů, sbor. účetních a intend. úředníků, všech úředníků od VIII. tř. výše; tříditi služebně generály a štáb. důstojníky, sankcionovati veškeré předpisy [služební, organizační, o výcviku, výstroji a výzbroji, o vydáních, o předkládání účtů, o správní službě].

Nejvyššímu velitelství jest přidělen Jeho c. a k. Výsost generál jízdy a admirál arciv. František Ferdinand Rakouský-Este.

Vojenská kancelář J. V. císaře a krále prostředkuje spojení mezi nejvyšším velitelem a ústředními úřady. Personál: přednosta [generál], 3 štáb.

důstoj., 2 setníci, 2 sekční radové [VI. hodn. tř.] a 6 tajemníků [VII. a VIII. tř.].
Generální sborové dozorcové [3 vyšší generálové] dozírají k jednotnému postupu výcviku vojska a posuzují jej, oceňujíce zdatnost zástupův a jejich vůdcův, jakož i ducha a kázeň vojska. O výsledcích pozorování svých podávají zprávy přímo mocnáři.

D. POLNÍ ARMÁDA

roztríděna je v následující tělesa armádní:

1. brigády pěchoty a jízdy,
2. sborové divise pěchoty a jízdy,
3. sbory armádní,
4. armády.

Roztrídění zástupů, ústavů, velitelstev atd. pro jednotlivá armádní tělesa vykonává nejvyšší velitel vydáním »polního pořádku« (váleč. ordre de bataille), jenž ovšem jest přísným služebním tajemstvím.

Brigáda pěchoty = 6—9 praporů pěch. a myslivců [zeměbrany]; br. jízdy = 2 pluky jezdeckta.

Velitelem brigády je »brigádník« [z pravidla generálmajor], jemu přiděleni jsou »brigádní generálštábní důstojník« a »ordonanční důst.« = dohromady »štáb brigádní«.

Sborové divise ustaví se za mobilisace takto:

	Divise jezdeckta 3000 — 4000 jezdců	Divise pěchoty 10.000 — 15.000 m.
Divisijní štábní stan:	velitel sborové divise (= divisionář, z pravidla polní podmaršálek), 2 brigádníci, orgány pomocné a štáby.	velitel sborové divise (= divisionář, z pravidla polní podmaršálek), 2 brigádníci, orgány pomocné a štáby.
Zástupy:	2 brigády pěchoty, divisijní jezdeckto (= obyč. 3 škadrony), divisijní dělostř. (= divis. pluk).	2 brigády jezdeckta, divisijní dělostřel. (= jezdec. batter. divise), telegrafní oddíl jezdecký, (někdy též 1—2 prapory myslivců).
Záložní ústavy (vozataj.):	jezdecká muniční kolona, divisijní zdravot. ústav jezdecký, zásobní kolona jezdeckta, vozatajská škadrona.	divisijní muniční park, divisijní zdravot. ústav s pol. zdravot. kolonou řádu něm. rytířů, zásobní kolona pěchoty, divisijní pekařstvo, vozatajská škadrona.

Sbor armádní = 2—3 sborové divise pěchoty:

Velitelství	Sbor. hlavní stan	Zástupy	Zálož. ústavy (vozataj.)
Sborový velitel s orgány a štáby (generálštábní náčelník sboru, generálštáb. oddělení, sborová intend.; brigádník dělostř., velitel zákopn. praporu, velitel sborového vozataj.; chef sborového lékařstva).	2—3 sborové divise pěch., sborové dělostř. (4 batterie), [po připadě též: sborové jezdeckto = pluky nebo brigády], dostatečný počet oddělení zákopn. (zákop. setniny, telegrafní a telefonní sborová oddělení).	Sborový muniční park, lehká ekvipáž mostařská, kolona hradebnícká, sborový park vozataj, sborová kolona zásobní, sborové pekařstvo, škadrona vozatajstva.	

Armáda = spoj. několik armád. sborův a sbor. divisi:

Velitelství	Zástupy	Ústavy
Velitel armády (vyšší generál: polní zbrojmistr nebo generál jezdeckta)	Počet sborův a sborových divisi řídí se poměry válečnými a měřivá se za polního těžkého arm. Z pravidla bývá armáda složena ze 3—6 armádních sborův.	Dostatečné množství setnin zákopn., železn., oddílův pro polní signálnictví a j. v. Armádnímu velitelství náleží zvláště arm. telegrafní oddělení, jemuž podřízeno je ředitelství polních telegrafů.
<p><i>1. arm. hlavní stan:</i> (řízení váleč. operací)</p> <p>a) generálštábní oddělení (oddíl operační, oddíl detailní);</p> <p>b) pomocní orgánové: chef dělostřel. armádního ředitelství pol. telegrafů, armádní auditor, vrchní lékař armádní.</p>	<p><i>2. arm. generální velitelství:</i></p> <p>Náčelník (pol. podmarš. nebo generálmajor) je správním orgánem arm. velitelství; s náčelníkem generálštábním a s četn. jinými orgány = hlavní stan armád. generál. velitelství.</p>	

Vrchní velitelství armádní

zřízeno bývá, má-li několik armád na témž dějišti válečném operovati. Obor působnosti a plnou moc určuje a udílí vrchnímu veliteli armádnímu Jeho Veličenstvo. Hlavním orgánem velitelovým] je vyšší generál [polní zbrojmistr nebo polní podmaršálek] — »náčelník generálního štábu«; mimo to jsou jemu] přiděleni: 4 křídelní po-bočníci [štábní důstojníci] a 4 ordonanční důstojníci.

Jako armádní třídíme i vrchní armádní velitelství v hlavní stan. operační [k řízení operací] a v generální velitelství etapní [k službě hospodář -administrativní].

E.

VÁLEČNÉ NÁMOŘNICTVÍ.

1. Plovoucí materiál:

- a) loďstvo flotty,
- b) » k účelům zvláštním,
- c) » školní, přístavní a pobřežní, hulky [hulks].

Skupiny tyto třídíme na množství druhů, složených z různých typů lodních.

Lodstvo flotty

účastní se boje na moři. Dle účelu takto je roztríděno:

Druh	Typ	J m é n o	
Lodi bitevní	věžové lodi	Arcivévoda Karel Arciv. Bedřich, (III. se stavi) } Habsburk, Arpád, Babenberg Monarch, Vídeň, Budapešt . Kor. princ arciv. Rudolf . . Kor. pr. arciv. Štěpánka . .	
		kaza- mátová	Tegetthoff
Křižáky	I. třídy	Sv. Jiří Cís. Karel VI. Cís. a král. Marie Terezie . .	
		II. tř	Cís. František Josef I. Cís. Alžběta
			III. tř.

Nosnost v tunách	Síly koňské	Děla **			
		těžká	prostř.	lehká	malo- kalibr.
10600	17000	4	12	14	16
8300	15000	3	12	12	16
5600	8000	4	6	2	18
6900	6500	3	6	2	19
5100	8000	2	6	2	17
7500	8000	6	5	2	21
7300	13000	2	9	11	14
6300	12300	2	8	2	22
5200	9000	2	8	2	22
4000	8000	2	6	2	21
4000	8000	2	6	2	19
2400	7200	.	8	.	12
2800	7200	.	8	.	12
2300	7200	.	8	.	12
1680	6000	.	4	.	10
1530	6000	.	2	.	10

* 1 t = 1000 kg = 1 m³ vody.

** Ráže těž. děla 24 a 30,5 cm, prostř. 19, 15 a 12 cm, lehk. 9 a 7 cm.

Lodi torpedové (60 m dl., 7 m šir.)	Magnet	
	Satellit	
	Trabant	
	Planeta	
	Kometa, Blesk	
Meteor		
torp plavidla pro širé moře	Zmije	
	Užovka	
	Kobra, Boa, Python, Kigyó	
	I. tř.	Orel, Sokol
		Plameňák, Kejklíř, Harpye, Sekretář Marabu, Luňák Ibis, Jeřáb, Volavka, Tuhýk, Káně, Kondor, Sup, Jestřáb, Krahujec, Vyr Čejka Vrána, Kukačka, Špaček, Straka, Krkavec
		XXXIII — XXXIX
		XI — XXXII
		IX a X
		II — VIII
	II. tř.	
Lodi vozatajské	torped. člun	
	pro dílny	
	do- pravní	
Lodi říční	moni- tory	
	čluny hlíd- kové	
	a	
	b, c, d, e, f,	
	torpedový člun č. 1.	

510	5000	.	.	.	6
540	4000	.	.	1	8
540	3500	.	.	2	8
480	3500	.	.	2	8
360	2600	.	.	.	9
350		.	.	.	
107	1800	.	.	.	2
134	1800	.	.	.	2
115	1800	.	.	.	2
95	1200	.	.	.	2
78	900	.	.	.	2
64	700	.	.	.	2
47	600	.	.	.	1
37	450	.	.	.	1
27	300
2480	4000	.	2	.	8
2150	850	.	.	2	.
910	650	.	.	2	.
448	1200	.	2	2	2
310	700	.	1	.	3
440	1400	.	3	.	4
	200	.	.	.	1
	—
	90

Lodi ke službě posílkové, rychlé, staniční a pobřežní	korvety	Saida } pro chovance škol
		Dunaj } pro chovance škol
		Fruntsberg } pro
		Zrinský } námoř-
	dělové čluny	Nautilus, Albatros } niky
	torp. lodi	Šibenik
		Zadar
		Spljet
	jachty a lodi sta- niční	Miramare
		Fantasie
Taurus		
Dalmatinec		
Lošinj		

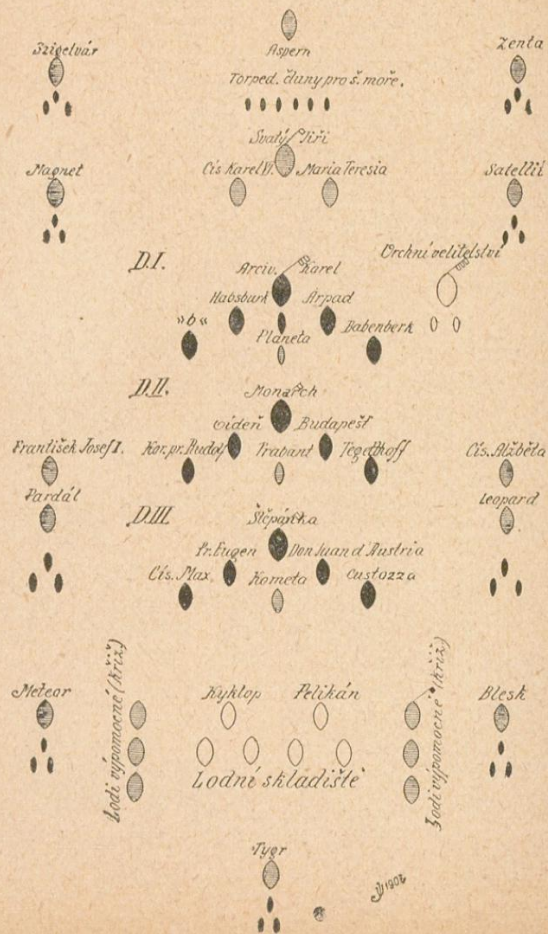
2440	1800	.	11	1	.
2340	1800	.	10	1	4
1340	800	.	2	5	2
1340	600	.	2	5	2
570	400	.	2	1	.
890	800	.	.	5	7
840	800	.	.	5	7
840	800	.	2	2	8
1830	2000	.	.	2	.
330	400
550	550	.	.	5	.
260	325
1000	900	.	2	1	7

γ) Lodi pro účely zvláštní a l. služební.

L. pro učely zvláštní	lodi kaza- mátové	Albrecht (k ₂ ochraně pobřeží)
		Custoza (škol. pro námoř. kadety)
Don Juan d' Austria, Cís. Max. } l.		
Princ Eugen } strážní		
Lodi služební	vlečný tendr	Triton
		Dromedar
		Hippos, Bůvol
		Shun-Yuen
	čerpa- dlové	Gigant
		Pluto
	ku kla- dení min	Salamandr
		Bazilišek
	ci- sterní	Najada
		Nymfa

5900	3600	8	.	8	11
7100	4400	8	.	8	11
3600	2700	8	.	6	11
180	360	.	.	2	.
175	350	.	.	.	3
97	250	.	.	.	3
180	270
260	400
99	200
268	300	.	.	.	2
314	550
554	500
230	95

Taktické roztrídění loďstva.

»Hulky« jsou staré, k plavbě na širém moři nezpůsobilé lodi; hodí se za obydlí (kasárny), za skladiště nebo lodi karanténní a pod.

Válečné lodi jsou opatřeny [i za míru] plnou výzbrojí. Lodi mimo službu nalézají se buď v záloze [I., II. jachtová záloha] nebo na správě, nebo jsou ještě nehotovy.

Lodi k válečnému podniku sjednocené tvoří flottu, eskadru [= oddělení], družinu lodní, divisi loďstva.

2. C. a k. válečné námořnictvo

je soubor všech osob, zaměstnaných ve službě válečného námořnictví; v něm jsou zastoupeni: a) štáb, b) mužstvo.

a) Ke štábu náleží: důstoj. sbor a kadeti, duchovenstvo, auditori, lékaři, úředníci a gážisté mimo pořadí.

Důstojnický sbor:

admirál [= jako pol. zbrojm.],	} důstojníci vlajkoví (za míru 10).
místoadmirál [= jako polní podmaršálek],	
kontreadmirál [= generál- major],	
řadolodní kapitán [= plu- kovník],	} důstojníci štábní (za míru 82).
fregatní kapitán [= podplu- kovník]	
korvetní kapitán [= major],	
řadolodní poručík 1. a 2. tř. [= setník 1. a 2. tř.],	} (za míru 401);
řadolodní praporčík [= nad- poručík],	
námořní kadeti 1. a 2. tř. [= poručík] a námoř. aspi- ranti [kadet-zást.]	} (za m. 180).

Všech = 673 osob; mimo to 70 důstoj. [1 vlajkový, 12 štáb. a 57 důst.], zaměstnaných při úřadech a ústavech.

Velitelství.

Z pravidla velí:

- řadolodní kapitán — lodi od 5000 t výše,
fregatní kapitán — lodi od 1000—5000 t,
korvetní kapitán — lodi od 350—1000 t,
řadolodní poručík — torpedovému
člunu I. a II. tř., člunu pro širé
moře, říč. monitoru a lodi vůbec
o 350 t;
řadolodní praporčík — torpedovému
člunu 2. tř., návěstnému [hlídkovému]
člunu.

Důstojníci a kadeti, duchovní, lékaři a úředníci, k službě na lodi určení a lodnímu veliteli podřízeni, tvoří »lodní štáb«. Nejvyšší důstojník lodního štábu je »důstojníkem detailním« [na velkých lodích korvetní kapitán, na malých řadolodní poručík nebo výjimečně řadolodní praporčík] a řídí veškeru službu na lodi; ostatní jsou »lodní důstojníci« [toliko vyšší důstojníci], dle

služby, kterou zastávají, pojmenování [důst. dělostř., navigační, manévrující, torpední atd.]. — Velící důstojník několika lodí [vlajkový důstoj., výjimkou řadolodní kapitán] zove se »kommodore« [jako brigádník ve vojště]. Kommodorům přidělení důstoj. a úředníci tvoří »vlajkový štáb«. Loď, na které se nalézá vlajkový důstojník se svým štábem, opatřena jest odznakem velitelovým [velitelskou vlajkou] a sluje loď vlajková; velitel vlajkové lodi je »vlajkovým kapitánem«.

Všecky odznaky jsou červeno-bílo-červené, vlajky a prapory ozdobeny znakem a korunou, velitelské vlajky mimo to černožlutým okrajem. Tvar vlajky: praporu:

korouhve:

Duchovenstvo námořní má vlastní, od vojště pozemního oddělený soubor [za míru 9 duchovních]: námořní farář

[VIII. tř.], námoř. kurát [IX. tř.], námoř. kaplan [IX. tř.].

Auditoři vybírání jsou z vojště; za míru systemisováni: plukovník-auditor, podplukovník-auditor, major-auditor, 4 setníci-auditoři, 1 nadporučík-auditor.

Lékaři námořní tvoří vlastní, od vojště oddělený sbor důstojnický [za míru 69 lékařů]: admirální štábní lékař [V. tř.], námořní vrchní štábní lékař 1. tř. [VI. tř.], nám. vrch. štáb. lékař 2. tř. [VII.], nám. št. lékař [VIII.], řadolodní lékař [IX.], fregatní lékař [IX.], korvetní lékař [X.], asistent [XI.], asistent-zástupník.

Nejvyšším úřadem námoř. je »sekcce námořní« v c. a k. říšském ministerstvu vojenství, rozdělená v presidialní a operační kancelář s 9 odděleními.

Výkonné úřady a

ústavy váleč. námoř.

Námořní územní velitelství pro pobřeží severní.
Přístavní admirálát v Pulji (zároveň válečné přístavní velitelství).
Podřízené úřady (ústavy):
<ol style="list-style-type: none"> 1. Oddělení voj., hospodář.-administr., zdrav. a justiční. 2. Velitelství námoř. arsenálu. 3. Velitelství škol. a příst. loďstva. 4. Hydrografický úřad. 5. Námořní nemocnice. 6. Úřad pro námoř. oděvnictví. 7. Obecná škola a nižší reálka. 8. Trestnice námořní. 9. Námořní technické komité. 10. Námořní sborové velitelství. 11. Škola pro nováčky. 12. Škola strojnická. 13. Závod pro střelivo. (Valle lunga). 14. Závod pro podmoř. miny. (Fisella). 15. Stavební úřad pro stavby pozem. a vodní. 16. Námořní úřad farní. 17. Námořní evidenční kancelář. 18. Velitelství námoř. minování.

Námoř. územ. vel. pro pobř. jižní	Místní úřady námořní
Námoř. okresní velitelství v Terstu	Velitelství pro obranu (Kastelnuovo). Staniční a akadem. velitelství (Rjeka). Velitelství staniční a škol. loďstva pro plavčíky (Šibenik). Velitel. oddílů (Videň, Budapešť, Terst). Námořní doplňovací velitelství (Terst, Rjeka, Zadar). Námoř. stráž. odřad (pro Čínu).
Podříz. úř. (úst.):	
Voj. oddělení, Technické oddělení. Oddělení pro dopravu nám. Velitelství námořního minování. Ústř. archiv nám.	
Úř. kontrolní:	Námořní stanice uhelné: Terst, Pulje, Zadar, Gravoša, Teodo (boka Kotorská).
Námoř. kontrolní úřad ve Vídni. Technická kontrolní komise v Pulji.	Staniční lodi: Zadar, Teodo, Cařihrad.

Gážisté mimo pořadí: štábní poddůstojníci = jako šikovatelé ve vojště [vrchní lodník, lodník, podlodník; vrchní kormidelník, kormidelník, podkormidelník; vrchní strojník, strojník, podstrojník; zbrojmistr, podzbrojmistr]; dozorčí personál v námoř. trestnici [1 vrch. štáb. profous a 2 štábní profousové]; technický pomocný personál = 89 osob [vrchní polír, polír, dozorce stavební, vrchní mistr a mistr arsenální; lékář. elaborant]; sluhové námoř. [= jako sluhové armádní].

b) *Mužstvo* slouží v řadě 4 léta, v mořeobraně 3 léta; náhradní zálohy není.

Síla: za míru 9750 mužů, za války 18 000 mužů.

Sbor námořnický, za míru i za války v Pulji dislokovaný, třídí se v oddělení hudebnictva a 3 námoř. skladišť s 15 setninami [skladiště č. I. — III., setniny č. 1.—15.; pro I. skl. 6, pro II. 5., pro III. 4 setniny]. — Velitelem sboru je řadolodní kapitán v Pulji; skladišti velí řadolodní poručík, set-

nině tolikéž. — Po 6nedělním společném výcviku roztrídí se mužstvo takto: I. skl.: 1.—6. setnina ke službě palubní a k budování telegrafů, 7. setn. k řízení lodi a ke službě telegrafní, 8.—10. setnina tvoří dělostřelectvo; 11. setn. k obsluhování torped a min, 12.—14. setn. = stroje, drenáže, elektrické vedení, 15. setn. = dělnictvo, kuchař. a zdravotn. Mužstvo zbrojné zastoupeno je ve všech setninách.

Výzbroj a stejnokroj. Vyloděné mužstvo a nižší poddůst. má 8 mm krátké opakovačky s bodákem, hudebníci nosí námoř. šavli, vyšší poddůst. důstoj. šavli námoř. a revolver. Nižší poddúst. nosí vždy poboční zbraň (bodák), mužstvo mimo službu ozbrojeno není. — Náboje: pro pušku 120, pro revolver 30. — Mužstvo na lodích opatřeno je zbraní dle druhu služby: krátkou opakovačkou s bodákem (váleč. = 240 nábojů), námoř. šavlí nebo revolverem (96 nábojů).

Stejnokroj všeho námořnictva je temněmodrý do černa, pro léto a kraje tropické bílý s modrými odznaky. Důstojníci nosí dvourohé klobouky, námořnické šavle a polní pás, pro všední potřebu mají čapky zvláštní. Mužstvo má na hlavách širáky nebo čapky bez stínítka.

OBSAH.

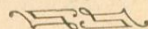
	Str.
Úvod.	
A. Roztřídění branné moci říšské	6
B. Branné zřízení	20
C. Organisaace vojšťe pozemního	41
I. Druhy zbraně.	
Pěchota	41
Jezdectvo	52
Dělostřelectvo	57
Zástupy technické	73
II. Ústavy voj. a správní.	
Zástupy zdravotnické	82
Zásobnictví	91
Vozatajstvo (train)	93
Ústavy vzdělávací	96
Justice	102
Správa duchovní	104
Zvláštní ústavy	106

III. Zástupy a ústavy voj. organisované . . .	108
IV. Velitelství a správa.	
Vyšší velitelství . . .	110
Zvláštní štáby	116
Úřady místní	117
Ústřední správa	118
D. <i>Polní armáda</i>	124
E. <i>Válečné námořnictví</i>	129

LITERATURA.

- Fekete: Grundzüge der Strategie.
 Genzinger: Tätigkeiten im Kriege.
 Glückmann: Das Heerwesen.
 Hickmann: Geogr.-stat. Taschen-Atlas.
 J. S.: Strategische Bezeichnungen.
 Lengnick-Klimburg: Unsere Wehrmacht zur
 See.
 Scheibert-Porth: Militär-Lexikon.
 Schmid: Graphische Tafeln.
 Schmid: Militär-Taschen-Kalender.

Od spisovatele »Našeho vojska«
vyšly následující spisy:

Právní přítel pro každého. V Telči 1896.
Tišnovsko. Monografie okres. hejtmanství.
V Brně 1900.

Urbánkův kalendář českého učitelstva. Roč.
I.—IV. V Praze 1900—04.

Učitel písma ve škole obecné i měšťanské:
Díl I. Latinka. V Praze 1901.

Díl II. Písmo německé. V Praze 1903.

Jak sepíši německy listy prosebné. Wie stilisiere ich meine Bittschreiben in böhm. Sprache. V Telči 1904.

Jak sepíši německy podání k úřadům a listiny právní. Wie stilisiere ich meine Eingaben und Urkunden in böhm. Sprache. V Telči 1905.

Jak sepíši německy listy soukromé a rodinné. Wie stilisiere ich meine Briefe in Privatu. Familienangelegenheiten in böhm. Sprache. V Telči 1905.

Jak sepíši německy listy blahopřejné, milostné a nabídnutí k sňatku. Wie stilisiere ich meine Glückwunschsreiben,

Liebesbriefe u. Heiratsanträge in böhm. Sprache. V Telči 1906.

Jak sepíši německy listy živnostenské a obchodní. Wie stilisiere ich meine Briefe in Gewerbe u. Handelsangelegenheiten in böhm. Sprache. V Telči 1906.

Nový průvodce po zeměkouli:

Díl I. Zeměpis politický. V Telči 1906.

Díl II. Zeměpis horstva a vodstva.
(V tisku.)

Posloupnost panovníků všech států všech věků s událostmi historicky památnými:
Díl I. Státy mimorakouské. V Uh. Hradišti 1906.

Díl II. Říše Rakousko-uherská. V Uh. Hradišti 1907.

Vyučování německému písmu pro všechny kategorie škol obecných i měšťanských. S dodatky: I. Německé písmo pro školy, v nichž nevyučují němčině. — II. Nové zjednodušené písmo německé. (V tisku.)

Repetitorium dějin pedagogiky praktické.
(V tisku.)

Počtářské praktiky, hříčky a šprýmy.
(V tisku.)

Slovník českých spisovatelů stol. XIX. a
XX. (V tisku.)

V rukopise:

Bilance moderních válek se zřetelem na říši
Rakousko-uherskou.

Lidová čítanka vojenská.

Naše školství měšťanské a odborné.

Nový průvodce dějinami všeobecnými.

Panovníci všech věků.

Zeměpis domova pro mládež na Tišnovsku.

- Stálo velitelství sborové
- " " doplnovací okresu.
- Pěšnost
- Hranice říše
- - - " sborových velitelství
- - - " velitelství doplnovacích okresů.

*Sborová velitelství
a
doplnovací okresy.*

Uvítal Jos. J. Urbanec.

Uvěřena prava vykazována.

- Stálo semébraneckého obecného velitelství
- a číselní a zeměbranecké (a domobranecké) velitelství doplňovacího okresu
- a s číslicí - expositura domobraný
- Stálo cih okres hejtmanský (v Uhrách komitátu)
- hranice ruské
- - - - - semébr obecního velitelství
- - - - - doplňovací okresu
- - - - - okres hejtmanský (v Uhrách komitátu)

Zeměbranecká velitelství
zeměbranecké doplňovací okresy.
vussil Jos. fr. Urbánek.
výtisk první vyobrazení.

VÝŇATEK
ZE SEZNAMU KNIH

nakladatelství

Emila Šolce v Telči.

Knihy novější dobou vyšlé, jakož
i jiné důležité:

MÜCKOVY PRAKTICKÉ PŘIRUČKY.

Sv. I. **KAPESNÍ ATLAS ROSTLIN.** 124
vyobrazení. Za 72 hal.

Sv. II. **KAPESNÍ ATLAS BROUKŮ A
HMYZU.** 129 vyobrazení. Za 80 hal.

Sv. III. **KAPESNÍ ATLAS MOTÝLŮ**
129 vyobrazení. Za 80 hal.

Sv. IV. **KAPESNÍ ATLAS ROSTLIN.**
II. díl, 92 vyobrazení. Za 80 hal.

Sv. V. **KAPESNÍ ATLAS ROSTLIN
ALPSKÝCH.** Za 80 hal.

Sv. VI. KAPESNÍ ATLAS JEDLÝCH HUB. 85 vyobrazení. Za 80 haléřů.

Sv. VII. KAPESNÍ ATLAS JEDOVATÝCH HUB. 95 vyobrazení. Za 80 haléřů.

Sv. VIII. KAPESNÍ ATLAS SSAVCŮ. 63 vyobrazení. Za 90 hal.

Sv. IX. KAPESNÍ ATLAS PĚVCŮ. 97 vyobrazení. Za 90 hal.

Všechny ty svazky mají býti pomůckami při studiu věd přírodních, jakož i k přesnému a rychlému určování názvů přírodnin. Znalost přírodnin prospěje každému a proto, poněvadž je těžko seznamovati se s originály přírodnin v nepřístupných sbírkách, sáhne každý k tak praktické a levné pomůcce.

Mnemotechnika. Návod ku vycvičení paměti k účelům vědeckým a zábavným. Napsali prof. B. Řezník a Jul. Kessler. Cena 1 K 30 poštou.

Kniha tato poslouží každému, kdo potřebuje míti pamět co nejvytříbenější. Studujícím, učitelstvu a každému, kdo pracuje hlavou, doporučujeme.

Šolcův nový společenský zpěvník s nápěvy. Buď kompletní, nebo ve třech svazcích. Cena kompl. 2 K 20 h. I. svazek: „Zpěvem k srdci, srdcem k vlasti.“ Cena poštou 1 K 05 hal. II. svazek: „Vesele si zapějeme.“ Cena poštou 65 hal. III. svazek. „Veselý kolozpěv.“ Cena poštou 65 hal.

Veselý Borec. Společenský zpěvník sokolský. Velké vydání. Cena 80 h.

Veselý Borec. Společenský zpěvník sokolský. Cena 48 hal.

Sokolský zpěvník. Bohatý obsah sokolských a národních písní. Cena pouze 20 hal.

Morava a její obvody ve Slezsku po třicetileté válce. Dějepisně stati-

stický přehled. Napsal Fr. Slavík.
Cena 3 K 60 hal.

Moravské sněmování r. 1848-49. Napsal J. Dvořák. Neměli jsme dosud spisu charakt. rok 1848. cele a zároveň tehdejší stav věcí na Moravě zvláště. Tisíce rodin Moravských nalezne v díle Dvořákově zajímavé památky na rok 1848. Cena 5 K 60 h.

Město a panství Telč. Napsal J. Beringer. Cena 3 K 20 h. Vypsání dějin a památností města, jež nad jiná v dějinách Moravy svými památnostmi vyniká, bude i pro širší čtenářstvo čtením zajímavým.

HISTORICKÉ ROZHLEDY obsahují zajímavé a poutavé články z dějin rozvoje naší vlasti, přinášejí řadu postav bohatýrů v historii vynikajících, provádějí čtenáře zeměmi koruny České a vypravují o městech, hradech, zámcích a j. v. —

obraz za obrazem a všechny plné síly a vroucnosti. Dosud vyšlo pět ročníků redakcí Ant. J. Zavadila, každý ročník obsahuje 10 sešitů veliké osmerky s hojnými původními vyobrazeními. I. roč. prodává se za 2 K 50 h a ostatní roč. po 5 K. — Kdo najednou objedná II.—V. ročníky, obdrží je po 2 korunách.

Spisy V. Kosmáka:

Potkalo ji štěstí. Obraz ze života. Druhé vydání. Cena 3 K.

Ženit se, či neženit? a jiné povídky. Za 3 K.

Nové obrázky z kukátka. Cena 3 K.

Chlubilova rodina. Cena 3 K.

Ztracená. Obraz ze života. Cena 3 K.

Otrávená růže. Za 1 K 80 hal.

Kosmák je výborný povídkář, a chápeme jeho oblíbenost u lidu. Vypravuje obratně a plyně, má jadrnou,

obraznou mluvu, plnou sytých, barvitých obrátů. Doporučujeme jeho spisy, všem čtenářům vřele.

Nové obrázky ze Slovácka. Za 3 K, II. díl za 2 K 40 h. Knihy tyto doporučujeme ke hlasitému předčítání v rodinách zvláště v zimních dlouhých večerech.

HAD A JINÉ POVÍDKY. Napsal J. Merhaut, s illustr. Artuše Scheinera. Za 3 K. Kniha Merhautova obsahuje kromě románu „Had“ řadu rozto milých povídek.

Splněný slib a jiné povídky. Napsal Alois Dostál. Cena 3 K. Rada 12 povídek tak prostých, jak prostý je život našeho lidu, ale při vši prostotě své tak jímavých, jako tento život sám. Cena knihy tak, jak jest uspořádána, poskytne každému čtenáři milou zábavu i látku k leckteré vážné úvaze.

Mezi životem a smrtí. Kus života na mor. Valašsku. — Napsal Jan Havlasa. Cena 2 K. — Každá z povídek učiní na čtenáře hluboký dojem. Kniha Havlasova mluví do duše, rve srdce, ale dovede zase ukonejšiti.

Na zemi a na Marsu. Román velkého slohu. V 15 sešitech po 40 h, nebo brož. za 6 K. — Z obsahu vyjímáme následující kapitoly: Obyvatelé Marsu — Páni vesmíru. — — Mezi Marsem a zemí. — Nová vzducholod. — Památnosti Marsu. — Marsovci jsou na zemi. — Dílo vysoce zajímavé a napínavé. Nevýslovné půvaby knihy, její duchaplý obsah zvyšují líčení nejrozmanitějších výjevů na zemi i na Marsu. Doporučujeme znamenitý tento spis všem čtenářům.

První hřích. Brněnský román. Napsal Fr. Roháček. Cena 1 K 80 hal.

Dcera otrokyně. Xav. de Monté-
pien. Zajímavý román slavného
francouz. románopisce. 676 stran
ve snížené ceně za 2 K 40 h, po-
štou 2 K 70 hal.

Nad propastí. Román. Napsal Bo-
humil Brodský. Cena K 2.50.

Vetřelci a jiné povídky. Napsal Al.
Dostál. Cena 3 K. Sloh Dostálův
je lehký, půvabný; úprava tisková
moderní a cena knihy nadmíru
levná.

ŠILLEROVA RODINA. Román. Napsal
Boh. Brodský. Cena 2 K 40 hal.
Se jménem Brodského setkáváme
se již po několik let. Tak stal se
nám obratný vypravovatel ten mi-
lým, že bezděky probíráme se no-
vými čísly našich zábavných listův,
hledající tam oblíbeného našeho
povídkáře. Doporučujeme čtenářům
vřele spisy Brodského.

